



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra Výchovy ke zdraví

Diplomová Práce

**Případová studie života vybraných dětí, vyrůstajících v dětských
domovech ve Středočeském kraji**

Autor práce: Bc. Veronika Suchánková

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství se zaměřením na výchovu ke zdraví

Vedoucí práce: Mgr. Petra Vojtová, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. 4. 2014

.....

Veronika Suchánková

Poděkování:

Děkuji vedoucí diplomové práce paní Mgr. Petře Vojtové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a cenné rady při zpracování této diplomové práce. Dále děkuji všem pracovníkům dětských domovů a dětem, kteří mi věnovali svůj čas při rozhovorech, stěžejních pro mou práci. V neposlední řadě děkuji svým nejbližším a přátelům, za skvělou podporu i povzbuzení.

OBSAH

| | |
|--|-----------|
| Úvod..... | 6 |
| 1 Rodina..... | 8 |
| 1.1 Druhy rodin..... | 9 |
| 1.2 Funkce rodiny dle Dunovského (1999)..... | 10 |
| 1.3 Rodina v obtížné životní situaci..... | 11 |
| 1.3.1 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti..... | 12 |
| 1.4 Syndrom CAN..... | 13 |
| 1.4.1 Tělesné týrání..... | 15 |
| 1.4.2 Sexuální zneužívání..... | 16 |
| 1.4.3 Psychické týrání..... | 17 |
| 1.4.4 Zanedbávání..... | 17 |
| 1.4.5 Prevence syndromu vyhoření..... | 18 |
| 1.5 Podpora rodiny v obtížné životní situaci..... | 18 |
| 1.5.1 Základní znaky podpory rodiny..... | 19 |
| 1.5.2 Obsah plánu podpory rodiny..... | 19 |
| 1.5.3 Podmínky pro podporu rodin..... | 20 |
| 1.5.4 Podpora rodiny v praxi po formální stránce..... | 20 |
| 1.5.5 Podpora rodiny v praxi po obsahové stránce..... | 21 |
| 2 Dítě a rodina..... | 22 |
| 2.1 Význam rodiny pro dítě..... | 23 |
| 2.2 Kompetence rodiny a státní pomoc..... | 23 |
| 3 Sociálně-právní ochrana dětí..... | 25 |
| 3.1 Principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí..... | 25 |
| 3.2 Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje..... | 26 |
| 3.3 Subjekty k výkonu sociálně-právní ochrany dětí..... | 27 |
| 3.4 Sociální práce v oblasti náhradní péče o dítě..... | 27 |
| 3.5 Formy náhradní rodinné péče..... | 28 |
| 4 Ústavní péče..... | 30 |
| 4.1 Změny v ústavní výchově od 1. 1. 2014..... | 31 |
| 4.2 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy..... | 31 |
| 4.3 Dítě v dětském domově..... | 34 |
| 4.4 Důvody k umístění dítěte do ústavní výchovy..... | 34 |

| | | |
|-----------|---|-----------|
| 4.5 | Odchod dětí z dětského domova..... | 36 |
| 4.6 | Rizika ovlivňující odchod dětí z dětského domova..... | 36 |
| 4.7 | Průzkum situace dětí v náhradní péči v Evropě..... | 37 |
| 5 | Výzkumná část..... | 39 |
| 5.1 | Cíl výzkumu..... | 39 |
| 5.2 | Charakteristika výzkumného souboru..... | 39 |
| 5.3 | Místo získávání výzkumných dat..... | 40 |
| 5.4 | Výzkumný vzorek..... | 41 |
| 5.5 | Popis sběru výzkumných dat..... | 41 |
| 6 | Metodika..... | 42 |
| 6.1 | Použité metody..... | 42 |
| 6.2 | Struktura rozhovoru..... | 43 |
| 7 | Výsledky výzkumu..... | 44 |
| 7.1 | Případová studie I. – dívka N. 15 let..... | 44 |
| 7.2 | Případová studie II. – dívka V. 14 let..... | 50 |
| 7.3 | Případová studie III. – dívka A. 16 let..... | 56 |
| 7.4 | Případová studie VI. – dívka S. 15 let..... | 63 |
| 7.5 | Případová studie V. – dívka O. 16 let..... | 68 |
| 8 | Diskuse - vyhodnocení případových studií..... | 74 |
| 9 | Závěr..... | 81 |
| 10 | Seznam použitých zdrojů..... | 83 |
| 11 | Přílohy..... | 86 |

Úvod

„Jedna dobrá matka znamená víc než sto učitelů“

Johann Gottfried von Herder

Rodina by měla být tím nejpevnějším mezilidským svazkem, který je prvním a nejhlavnějším činitelem ve vývoji dítěte. Můžeme ji považovat za nejdůležitější sociální skupinu, ve které člověk žije. Každý člověk, ať nezaviněně nebo vlastním přičiněním se ve svém životě může dostat do situace, kterou není schopen sám vyřešit a která mu dočasně zabraňuje řádně pečovat o dítě.

Vedle rodiny a institucí občanské společnosti je to pak především stát, který má v takových případech klíčovou roli a má a musí činit aktivně kroky k znovuobnovení svazku mezi biologickým rodičem a dítětem za předpokladu smysluplného zajištění dítěte. Snažím se poukázat na to, že typickým sociálním znakem narušených jedinců jsou vážné poruchy rodinných funkcí, že úplnost a funkčnost rodiny má vliv na následný rozvoj a chování jedince.

Zaměření diplomové práce v teoretické části vyžadovalo věnovat pozornost odborné literatuře a vycházet z publikovaných poznatků autorů o problematice rodiny, zejména funkčnosti a dysfunkci rodinného systému a následném dopadu negativních důsledků výchovy v narušeném prostředí rodiny, jako je například syndrom (CAN). O možnosti nabízené rodinám, které nezvládají plnit výchovnou funkci, kde se orgán sociálně-právní ochrany snaží eliminovat příčiny ohrožení dítěte a předejít tak rozpadu rodiny a následných dopadů na dítě. V případě, že pomoc rodině je neúspěšná, navazuji v další části práce na formy náhradní péče o dítě a v poslední řadě na ústavní péči. V této souvislosti se v praktické části práce zabývám problematikou dětí umístěných v dětských domovech.

Prostřednictvím případových studií jsou zmapovány důležité oblasti života dětí, vyrůstajících v dětském domově ve věku od 14 – 18 let. Na základě kvalitativního výzkumu, formou rozhovoru a zúčastněného pozorování popisují rodinné prostředí ze kterého děti do ústavu přišly. Zda právě rodina byla klíčovým problémem a nebo dítě vedly k umístění do dětského domova výchovné problémy. Zaměřuji se na život dětí uvnitř zařízení, jejich začlenění mezi vrstevníky, vychovatele, vztahy k vlastní rodině a mezilidské vztahy, které ovlivňují jejich pobyt v dětském domově. Zajímavou částí je i pohled dětí na život, který v domově prožily a který je čeká po opuštění dětského domova. Ověřuji, zda dětský domov může být vhodným východiskem v případě

ohrožení dítěte v primární rodině či v situaci ztráty rodinného zázemí. Na základě teoretické části byly vyvozeny hypotézy, které jsou v empirické části diplomové práce metodou kvalitativního výzkumu ověřovány. V práci jsou zachovány autentické výpovědi pěti dívek z dětského domova Pyšely ze Středočeského kraje, které sami o sobě vypovídají mnohé, o jejich způsobu života, chování, vnímání skutečností v dětském domově i mimo něj. Došla jsem k uvědomění, jak některé rodiny mohou být důležitými zdroji potřeb pro dítě, lásky, radosti a zachování zdraví, tak jiné mohou své děti zanedbávat, ohrožovat na zdraví a výchově a následně odložit do dětského domova z důvodů, které jsou pro mnohé nepochopitelné.

1 Rodina

„Posláním rodiny je být „útočištěm“, „bezpečným přístavem“.

Boris Cyrulnik

Hartl, Hartlová (2004) definují rodinu následovně: *„Společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí“* (HARTL, HARTLOVÁ, 2004).

Rodina je považována za nejstarší základní společenskou skupinu či společenství, která je spjatá nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek – funkcemi, činnostmi zabezpečující potřeby svých členů a společnosti jako celku, prochází celou svou historií neustálými změnami co do své velikosti, významu i začlenění do společnosti. Adaptuje se přitom na její nejrůznější proměny či vývojové stupně. Rodinu lze tedy chápat jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti (DUNOVSKÝ, 1999).

„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně“ (ODEHNAL in JANOUŠEK, 1988).

Pro jedince by měla být rodina jako primární skupina především emocionálním zázemím, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace, podnětů a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti. Výčet těchto požadavků svědčí o obrovských nárocích, které jsou na rodinu kladeny (HAVLÍK, KOŤA, 2007).

Aby rodina dostála všem náročným požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit základní funkce a úkoly, které zabezpečují život člověka ve společnosti ve všech etapách jeho existence (DUNOVSKÝ, 1999).

1.1 Druhy rodin

Podle Čechové, Mellanové, Rozsypalové, (2003) je rodina rozdělena do následujících tří skupin:

Funkční rodina

Jedná se o rodinu harmonickou, funkční, ve které jsou kvalitní vztahy mezi členy rodiny. Tato rodina je schopna zajistit dobrý vývoj dítěte a jeho výchovu. Dokáže uspokojit všechny jeho potřeby. V této rodině funguje vzájemná komunikace, podpora individuality jednotlivce, vzájemný respekt, láska a citové zázemí.

Dysfunkční rodina

V dysfunkční rodině jsou nějakým způsobem narušeny její funkce. Rodiče nejsou často schopni zajistit základní potřeby dítěte, jeho sociální, tělesný i duševní vývoj může být narušen. Problém vzniká ve vztahu mezi rodiči, který je ovlivněn určitým způsobem. Nežádoucím činitelem v takovéto rodině je především závislost - drogy, alkoholismus, nezaměstnanost, nezodpovědnost. Tyto rodiny potřebují pomoc sociálních institucí.

Afunkční rodina

Tyto rodiny zcela pozbyly svou funkci. Rodin tohoto typu je ve společnosti málo, ale děti z těchto rodin jsou velmi ohroženy a je třeba za pomoci sociálních institucí zajistit jejich péči mimo rodinu, a to co nejrychlejším způsobem (ČECHOVÁ, MELLANOVÁ, ROZSYPALOVÁ, 2003).

Problémy spojené s nevhodným působením rodiny

- Nedostatky v sociální orientaci, omezená schopnost empatie, nepochopení potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích.
- Problematické sebehodnocení, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí.
- Rizikové chování, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a nízkým sebeovládáním, impulzivitou a potřebou projevit negativní city.
- Špatná zkušenost z vlastního dětství: 70 % lidí, s nimiž v dětství rodiče nezacházeli přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně (tento fakt, na rozdíl od přecházejících, je spíše vysvětlením příčiny, proč k takové změně osobnosti došlo).

Rodina se může stát zdrojem zátěže a příčinou vzniku psychických problémů, eventuálně závažnějšího narušení osobnosti svých členů (CULBERTSON, SCHELLENBACH, 1992, on-line 2014).

1.2 Funkce rodiny dle Dunovského (1999)

V dějinném vývoji společnosti se řada funkcí rodiny měnila, některé ustupovaly do pozadí nebo zcela zmizely, jiné nabývaly na závažnosti. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí.

Biologicko-reprodukční funkce

Má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Někdy označována jako sexuální funkce, která odděluje sexuální aktivitu „pro radost“ od sexuální aktivity „pro reprodukci“. V podstatě tu však vztah muže a ženy nachází svůj vlastní smysl. Vznikne-li z něj nový jedinec, pak zde nacházejí svou genetickou výbavu. Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit podmínky života a další jeho vývoj.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Nevztahuje se jen na dítě v rodině, vztahuje se na všechny její členy. V minulosti byla zvlášť důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti (úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které nejsou koníčkem, ale nutností). Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. v nejširším pojetí má svým členům poskytovat životní jistoty.

Emocionální funkce

Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Emocionalita se stává nejdůležitějším kohezivním faktorem rodiny. Současně se stává jednou z nejdůležitějších podmínek či příčin, ale také jedním z následků společenské existence. Je potřebná stejně jak pro dospělé, tak i pro děti.

Socializačně-výchovná funkce

Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách, požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Přitom vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před

nepříznivými situacemi a učít je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je. Hlavním těžištěm je v podstatě prosazování a ochrana dětských práv, jak jsou obsaženy v „Úmluvě o právech dítěte“ (DUNOVSKÝ, 1999).

1.3 Rodina v obtížné životní situaci

Zátěžovými a krizovými situacemi prochází téměř každá rodina, patří k životu a je nepravděpodobné, že by se jim dalo zcela vyhnout. To, co různé rodiny rozlišuje co do úspěšnosti při vyrovnávání se s nastalými problémy, je celková strategie, jak zacházejí s vlastními silami a s nabízenými možnostmi (JEDLIČKA, KLÍMA, KOŤA, NĚMEC, PILAŘ, 2004).

Konflikt se rodí z konfrontace protikladných vůlí dvou nebo více jedinců. Přestože máme o konfliktu velmi často negativní představu, konflikt není ani dobrý ani špatný. Východisko konfliktu bude pro zúčastněné osoby destruktivní, nebo konstruktivní, podle toho, jakým způsobem se k němu postaví a jak se ho budou snažit vyřešit (TRÉLAÜN, 2005).

1.3.1 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti

„Dlouhodobé sledování dětí vyrůstajících bez rodičovské lásky nezvratně prokazuje, že tyto děti trpí duševními poruchami ve smyslu depresivních a úzkostných poruch nebo závislostí na návykových látkách častěji než děti, které zkušenost smysluplného laskavého vztahu s dospělou autoritou měly“ (PÖTHER, 1999).

Vlastní definice poruch rodiny je dosud nepřesná, je vyjadřována pojmy, jako narušená, rozvrácená, neúplná, nefunkční, hostilní, nepřizpůsobená či asociální rodina. Dunovský (1999) uvádí: *„Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti“ (DUNOVSKÝ, 1999).*

Rodiče se o dítě nemohou starat

Důvodem jsou nepříznivé přírodní podmínky a situace, jindy poruchy fungování celé společnosti (válka, bída, hladomor). Hlavně narušení celého rodinného systému (nemoc, úmrtí, invalidita a podobně), samotný problém života rodičů jejich možnosti starat se o děti. Bez významu není ani nepříznivý zdravotní stav dítěte, který mu zabraňuje žít

doma. Ve všech těchto případech bývají nedostatky péče o dítě provázeny zájmem rodičů o dítě (DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK, 1995).

Rodiče se neumějí či nedovedou starat o dítě

Jde o situace, kdy rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem alespoň přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby, ať už pro svou nezralost nebo nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi (mimomanželské dítě, handicapované dítě). Řadí se zde i situace, kde je narušená struktura a stabilita rodiny nejrůznějšími příčinami (děti dětí, rozvod, spor rodičů o dítě). Zde je třeba uvést i situace, kdy se jeden z rodičů nemůže starat o dítě, poněvadž druhý rodič, který má dítě ve své péči, mu neodůvodněně zabraňuje ve styku s ním (DUNOVSKÝ, 1999).

Dítě je nesouladem, rozvratem a rozvodem vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči či jinými blízkými osobami. Nejde o důsledky, které by se projevovaly bezprostředně a okamžitě, ale začnou se projevovat následně ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty, či dokonce až na začátku jeho dospělosti (MATĚJČEK, DYTRYCH, 2002).

Rodiče se nechtějí starat o dítě

Příčiny spočívají v nejrůznějších poruchách osobnosti rodičů. Rodiče neposkytují dětem potřebnou péči a v některých případech je opouštějí. Někdy jde dokonce o hostilní postoje. V hierarchii svého hodnotového systému dávají přednost jiným hodnotám než dětem. Sociálně diagnosticky jde především o sociálně osiřelé děti a děti bezprostředně ohrožené vlastním rodinným prostředím, kde péče o dítě je nedostatečná, žádná nebo škodlivá, lze ji označit jako zanedbávání dítěte jak v oblasti somatické tak psychické (DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK, 1995).

Rodiče dítě týrají a zneužívají

Zvláštní kategorii poruch rodinných představují situace, kdy rodiče dětem vědomě ubližují, týrají je a zneužívají. Mají k dětem hostilní vztah, který se projevuje násilím na nich i nejrůznějšími škodlivými praktikami včetně sexuálního zneužívání. Takové zacházení může vést až ke smrti dítěte. Zmíněná forma poruchy rodiny se však vyskytuje i mimo rodinu, přicházejí ze širšího společenského prostředí (DUNOVSKÝ, DYTRYCH, MATĚJČEK, 1995).

Rodiče se o dítě nadměrně starají

Protipólem uvedené velmi závažné poruchy rodiny ve vztahu k dítěti je nadměrná péče o dítě a zájem o ně. V současné době při klesajícím počtu dětí v rodině, vyšším věku rodičů, zvýrazňování vertikální rodiny (bezprostřední účast prarodičů v péči o dítě), zvyšujících se nárocích na dítě se dostává někdy dítěti větší pozornost než je třeba. To vede k rozmazlování, nepřipravenosti na samostatný život a nerespektování druhých (DUNOVSKÝ, 1999).

1.4 Syndrom CAN

Syndrom „CAN“ (Child Abuse and Neglect), tedy syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, definovaný Zdravotní komisí Rady Evropy v roce 1992, zahrnuje především fyzické a psychické týrání, sexuální zneužívání, ohrožující prostředí (závislost rodiče, závažné onemocnění rodiče, domácí násilí), zanedbávání, rozvodovou problematiku, rozvodové spory o dítě, sekundární viktimizaci, systémové týrání (DKC, on-line 2014).

Jedná se o jev či proces mnohotvarý, na němž se účastní a podmiňuje jej celá řada faktorů, nazývá se oprávněně syndromem, tedy souborem příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Příznaky jsou velmi rozmanité, mají i svou časovou dimenzi a to jak do minulosti tak hlavně do budoucnosti (týrané dítě - týrající rodič). Také původci tohoto ubližování dítěti jsou nejrozmanitější lidé, z nichž ovšem nejčastěji ti, kteří jsou dítěti překvapivě nejbližší (rodiče, příbuzní, vychovatelé, přátelé). Je třeba k syndromu CAN přistupovat jako k velmi složitému sociálně patologickému jevu a tak jej také v jeho celistvosti řešit. Někdy se dokonce mluví o selhání ekologie rodiny (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

Rizikové faktory CAN na straně rodiče

Do rizikové skupiny patří rodiče, kteří byli sami v dětství deprivováni, týráni či zneužíváni. Mnohé z dříve týraných dětí se mohou stát i velmi dobrými rodiči, zejména pokud se jim podaří v pozdějších letech navázat kvalitní sociální vztahy. Mezi rizikové bývají dále zahrnovány svobodné nebo velmi mladé matky, rodiče osobnostně nezralí s nedostatkem interakčních dovedností (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

Rizikové faktory CAN na straně dítěte

Rizikové děti z hlediska CAN jsou ty, jejichž projevy jsou z různých důvodů sociálnímu okolí „nesrozumitelné“, takže není lehké je výchovně zvládat a usměrňovat. Dále ty děti, které svým chováním rodiče unavují, vyčerpávají, dráždí, nebo v případě pohlavního zneužívání i svým způsobem provokují či svádějí. Bývají to děti s lehkými mozkovými dysfunkcemi, děti z jiných příčin nadměrně dráždivé, zlostné, trucovité, ale i plačtivé nebo úzkostné, děti s různým stupněm mentální retardace, které přinášejí svým rodičům zklamání v jejich životních nadějích, děti s lehce sníženými intelektovými schopnostmi (DYTRYCH, MATĚJČEK, 1994).

Faktory na straně prostředí

Negativní vliv individuálních charakteristik rodičů i dítěte bývá potencován nepříznivými vlivy prostředí, např. diskriminací, segregací dětí a jejich rodin (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

Diagnóza syndromu CAN

Druh nálezu je značně ovlivněn druhem zneužití postižené části těla, stupněm použitého násilí, věkem dítěte, četností zneužití a především dobou, která proběhla od zneužití po vyšetření. Menší traumata, která vedou k nespecifickým změnám, jako např. erythema, povrchové odřeniny se hojí kompletně už během několika dní. u všech věkových kategorií je zapotřebí podrobná sociální anamnéza, diagnóza a prognóza. Dále je potřeba zabezpečit důkladné somatické a psychologické vyšetření. V případech, kde jsou patrné známky násilí na dítěti či zanedbanosti a podvýživy, bývá diagnóza CAN celkem snadná. Složitější je již diagnóza podvýživy, způsobené úmyslně vzhledem k možnosti výskytu nejrozličnějších poruch výživy (malabsorbční syndrom, chronické onemocnění, vrozená vada). Daleko obtížnější je diagnostikovat týrání dítěte, hlavně v oblasti psychické. Duševní a citové týrání je provázáno vždy závažnými změnami chování dítěte. Jejich rozpoznání a posouzení, pokud nejde o akutní psychický šok, způsobený nějakým mimořádným zážitkem dítěte nebo událostí, vyžaduje účast dalších odborníků jako dětského psychologa, neurologa, psychiatra. Nejobtížněji se však diagnostikuje sexuální zneužívání dětí, pokud se ovšem nejedná o znásilnění, jež zanechá zjevné stopy na těle i duši dítěte, nebo pokud pachatel nebyl přistižen při činu. Ve všech ostatních případech se většinou diagnóza zneužití těžce prokazuje. Diagnóza se proto převážně zakládá na výpovědi oběti, dítěte, jehož věrohodnost bývá obvykle zpochybňována proti výpovědi obžalovaného. Vždy je nezbytná přítomnost sociální

pracovnice ať již zdravotního zařízení nebo již přímo orgánu péče o rodinu a děti (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

Tab. 1 Formy a projevy syndromu CAN (Dunovský, 1995, s. 19)

| Formy | Aktivní | Pasivní |
|--|---|---|
| Tělesné týrání, zneužívání, zanedbávání | Tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt. | Neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a výchovné péči. |
| Duševní a citové týrání, zneužívání, zanedbávání | Nadávky, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese. | Nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová. |
| Sexuální zneužívání | Sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest. | Exhibice, video, foto, audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit dospělých. |
| Zvláštní formy | Münchhausenův syndrom v zastoupení, systémové týrání a zneužívání. | |

1.4.1 Tělesné týrání

Dle Hanušové (2007) tělesnému týrání může docházet v případech, kdy lze zranění zařadit do jedné z níže uvedených kategorií.

Fyzické znaky, kterým je třeba věnovat pozornost:

- zranění, která dítě nedokáže vysvětlit nebo nevysvětlí přesvědčivě;
- zranění, která nebyla ošetřena nebo byla ošetřena nedostatečně;
- zranění na takových částech těla, kde je náhodné zranění nepravděpodobné, např. tváře, hrudník nebo stehna;
- zhmožděliny nesoucí stopy ruky nebo prstů;
- popáleniny od cigaret, známky lidského kousnutí;
- zlomeniny (zvláště u dětí mladších dvou let);
- opařená místa, která ukazují na úmyslné polití dítěte horkou vodou nebo na ponoření či vhození do vařící vody (je patrná linie ponoření, bývají popáleny genitálie, hýždě).

Znaky chování, kterým je třeba věnovat pozornost:

- dítě nechce, aby byli kontaktováni rodiče;
- agresivní chování nebo vážné citové výbuchy;
- útek z domova nebo strach z návratu domů;
- v těsné blízkosti nebo při doteku se dítě cuká;
- dítě se nechce svléci ke sportovním či jiným činnostem, kde je převlékání běžné;
- dítě skrývá paže nebo nohy i za teplého počasí;
- deprese nebo nálady povahou neodpovídající běžnému chování dítěte;
- abnormální poslušnost vůči rodičům či opatrovníkům (HANUŠOVÁ, 2007).

1.4.2 Sexuální zneužívání

Obětí sexuálního zneužívání se mohou stát děvčata i chlapci, přičemž tento typ zneužívání je obtížné rozpoznat s ohledem na množství rozdílných faktorů, které zde vzájemně působí. Dítě je často výhružkami přinuceno k mlčenlivosti a velké procento dětí navíc prožívá pocit viny a studu, takže jejich ochota mluvit o tom, co se jim stalo, je velmi malá.

Fyzické znaky, kterým je třeba věnovat pozornost:

- bolest, svědění, odřeniny nebo krvácení v oblasti genitálií nebo konečníku;
- výskyt jakékoliv pohlavně přenosné choroby;
- opakující se výtok z genitálií nebo infekce močových cest bez zjevné příčiny;
- psychosomatické potíže (bolest žaludku, hlavy);
- obtíže při chůzi nebo sezení pro bolest v oblasti anální či genitální.

Znaky chování, kterým je třeba věnovat pozornost:

- náhlé nebo nevysvětlitelné změny v chování;
- zjevný strach z konkrétní osoby, útek z domova;
- noční můry nebo noční pomočování;
- sebepoškození nebo pokusy o sebevraždu;
- požívání drog či jiných návykových látek;
- poruchy příjmu potravy, jako anorexie nebo bulimie;
- promiskuitní chování nebo sexuální povědomí u malých dětí;
- obscénní kresby nebo výrazy;
- vlastnictví peněžitých částek, které nelze vysvětlit;

- zastávání rodinných funkcí v domácnosti a chování obvyklé u vyzrálejších jedinců;
- zákaz mít kamarády nebo přátele (zvláště v období adolescence);
- náznaky tajemství, které vám však nemohou plně odhalit;
- dítě se nechce svléci ke sportovním či jiným činnostem, kde je převlékání běžné (HANUŠOVÁ, 2007).

1.4.3 Psychické týrání

Psychické týrání lze jen těžko odhalit. Některé děti jsou přirozeně plaché a je pro něj obtížné se otevřít a svěřit, což nemusí vždy znamenat, že jsou zneužívány či týrány.

Fyzické znaky, kterým je třeba věnovat pozornost:

- nedostatečný růst nebo rozvoj (zvláště pokud je dítě šťastnější mimo domov);
- náhlé vady řeči;
- opožděný tělesný nebo duševní rozvoj.

Znaky chování, kterým je třeba věnovat pozornost:

- nutkavé a neurotické návyky jako obtáčení vlasů nebo houpání na židli;
- neochota nebo neschopnost zapojit se do hry;
- nadměrný strach z chybování;
- sebepoškozování nebo zmrzačování;
- dítě nechce, aby byli kontaktováni rodiče;
- nadměrná podřízenost vůči ostatním, zvláště dospělým;
- velmi nízká sebedůvěra;
- nadměrná potřeba uznání, pozornosti nebo citových projevů;
- neschopnost vyrovnat se s chválou (HANUŠOVÁ, 2007).

1.4.4 Zanedbávání

Ve srovnání s ostatními podobami syndromu je méně závažné. Důsledky však mohou být velmi ničující. Zanedbávané děti se většinou vyvíjejí pomaleji než jejich vrstevníci, jen obtížně nalézají přátele a těžko zapadají do kolektivu.

Fyzické znaky, kterým je třeba věnovat pozornost:

- dítě je trvale hladové, někdy zcizuje jídlo ostatním;
- dítě je neupravené, často špinavé nebo zapáchající;
- ztráta na váze nebo trvalá podváha;

- nevhodný oděv s ohledem na počasí;
- neléčené choroby, v případě nemoci nebo zranění dítě není předáno k lékařskému ošetření.

Znaky chování, kterým je třeba věnovat pozornost:

- dítě je trvale unavené;
- častá školní absence nebo pozdní příchody;
- dítě se nedostavuje k lékařské a nemocniční prohlídce a vyšetření;
- malý okruh přátel;
- dítě je pravidelně ponecháno o samotě nebo bez dozoru;
- nutkavé krádeže nebo prohledávání odpadků, zvláště jídla (HANUŠOVÁ, 2007).

1.4.5 Prevence syndromu CAN

Zajistit dítěti bezpečné místo, kde může své pocity a fantazie kolem situace doma volně vyjádřit, a to nejlépe pod odborným vedením psychologa či psychoterapeuta. Snažit se pro dítě hledat situace, kdy může vidět pozitivní zvládnutí konfliktních situací, kdy může těžit z reálného kladného vztahu – tedy podporovat rozvoj přirozené pozitivní sociální sítě dítěte. Pokusit se zamezit násilným situacím v rodině. Je potřeba vysvětlit dítěti, co se děje. Mluvit s ním o tom, proč v násilí zůstává, případně jaké změny se chystají. Neodsuzovat násilníka jako osobnost, ale nekompromisně odsoudit jeho chování. Je důležité projít s dítětem bezpečnostní plán – připravené kroky, jak se chovat při dalším konfliktu (LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 2006).

1.5 Podpora rodiny v obtížné životní situaci

„Sanace rodiny“ nebo-li podpora rodiny určují postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen (MATOUŠEK, 2003 in BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

Sanace rodiny je soubor činností sociálně-právní ochrany, služeb pro rodiny s dětmi, dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládané převážně rodičům dítěte a dítěti, ohroženému na sociálním, biologickém a psychologickém vývoji (ČČ PRO SANACI RODINY, on-line 2014).

Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování celé rodiny. Konkrétně se jedná o činnosti směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, nebo k realizaci kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění, nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět domů. Nedílnou součástí sanace rodiny je podpora udržitelnosti kvalitativních změn v rodině dítěte po jeho návratu z pobytového zařízení (ČC PRO SANACI RODINY, on-line 2014).

1.5.1 Základní znaky podpory rodiny

- sestavení multidisciplinárního týmu sanace rodiny s koordinátorem;
- členem týmu je vždy pracovník sociálně-právní ochrany dětí, pracovník centra pro sanaci rodiny, pracovník zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo pro děti vyžadující okamžitou pomoc, je-li dítě aktuálně umístěné mimo rodinu, další odborníci pracující s dítětem nebo celou rodinou (psycholog, učitel, speciální pedagog, dětský lékař, soudce);
- předem domluvená pravidla každého člena týmu, včetně jejich rolí a úkolů;
- souhlas s pravidly všech zúčastněných včetně jejich dodržování;
- rodiče a děti vědí, že jsou zařazeni do programu sanace rodiny, podíleli se na sestavení sanačního plánu a souhlasí s ním (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

1.5.2 Obsah plánu podpory rodiny

- cílový stav situace rodiny, ke kterému jednotlivé dílčí sanační kroky směřují;
- časový úsek předběžně určený pro naplnění cílového stavu;
- minimální časový úsek, po kterém bude efektivita dílčích sanačních kroků vyhodnocována;
- jsou domluveny znaky, podle kterých bude efektivita hodnocena. Rodiče i dítě jim rozumějí a souhlasí s nimi (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

Při každém rozhodování o osudu dítěte je žádoucí plánovat další postup, jenž respektuje práva a potřeby vlastních rodičů dítěte. U dětí v náhradních rodinách nebo v ústavech je nutné pravidelně přezkoušovat jejich situaci a podle výsledků průběžně upravovat plán (MATOUŠEK, PAZLAROVÁ, 2010).

1.5.3 Podmínky pro podporu rodin

Naplnění cíle sanace rodiny záleží na řadě faktorů, jejichž vzájemné působení ovlivňuje míru ohrožení dítěte v rodině. Je třeba s nimi od samého počátku pracovat a brát je reálně v úvahu při sestavování sanačního plánu.

Rizikové faktory rodiny

Rodiče žili v dětství v dysfunkční rodině, část života prožili v zařízení pro výkon ústavní výchovy, některé děti odebrané mimo rodinu, adopce, drogy, alkohol, nízké vzdělání, nezaměstnaní nebo nezaměstnatelní, těžkosti s finančním hospodařením.

Rizikové faktory prostředí

Prostředí ve kterém rodina žije a bude žít, komunita. Důležité je, aby rodina měla kde bydlet. Pokud rodina přišla o bydlení, sanace rodiny není nástrojem k získání bydlení, to se neobejde bez úzké spolupráce obce na plánu a řešení bytové situace rodiny.

Aktuální sociální situace rodiny

Při zařazení do programu sanace rodiny je třeba znát výše uvedené faktory rizikovosti, pravděpodobnou délku trvání a jejich souvislost. Je nutné posoudit úroveň rozvoje dítěte (fyzické zdraví dítěte, psychosociální rozvoj), jeho situaci v rodině a v širším sociálním prostředí (mezi dítětem a rodiči, sourozenci, širší rodinou). Brát v úvahu uložená výchovná opatření (MATOUŠEK, PAZLAROVÁ, 2010).

1.5.4 Podpora rodiny v praxi po formální stránce

Formální stránka rodiny zahrnuje sociální a praktické zázemí rodiny. S rodiči se pracuje například na následujících tématech:

- zajištění matričních dokladů a platných dokladů totožnosti;
- zajištění dávek státní sociální podpory;
- hledání a udržitelnosti zaměstnání;
- postupné vyrovnání rodinného rozpočtu;
- zajištění splátkových kalendářů s reálnou perspektivou umořování dluhů;
- úklid v domácnosti a systém jeho udržování, udržitelnost bydlení;
- zajištění finančních prostředků na obědy dětí, na volnočasové aktivity;
- návštěvy za dětmi v zařízeních pro výkon ústavní výchovy;
- úpravy bytových podmínek aby děti mohly zůstat v jejich péči nebo se mohly vrátit domů (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

1.5.5 Podpora rodiny v praxi po obsahové stránce

Obsahová stránka rodičovství se týká vztahu rodičů a dětí, jejich výchovných schopností, pochopení a náhledu na situaci a možnosti změn. S rodiči se pracuje například na těchto tématech:

- jejich názor na aktuální situaci dítěte a rodiny;
- jejich vztah k jednotlivým dětem v rodině, jak rozumí jejich potřebám i způsobům, kterými si o ně říkají;
- jak probíhá jejich den s dítětem;
- management rodiny – kdy je v rodině čas na práci, výchovu, hru a odpočinek;
- pochopení smyslu udržování pořádku v domácnosti jako „péče o místo“ pro dítě a další členy rodiny;
- jak vypadají chvíle, kdy se cítí dobrými rodiči a kdy ne;
- systém pochval a trestů v rodině, jaké to bylo u nich doma, když byli dětmi;
- možnosti změn, co pro sebe a pro děti mohou udělat oni, širší rodina, okolí;
- možnosti k nácvičce rodičovského chování v konkrétních situacích (BECHYŇOVÁ, KONVIČKOVÁ, 2008).

2 Dítě a rodina

Ačkoli právo rodinu přímo nedefinuje, operuje s ní především skrze manželský svazek (HRUŠKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, 2006).

Výrost (1998) definuje rodinu následovně: *„Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, k sobě samému i společnosti obecně“* (VÝROST, 1998).

Dítě se přirozeně rodí a vyrůstá v rodině. Rodina coby instituce vznikla na počátku lidských dějin jako ochranné společenství, které chrání před vnějším nebezpečím. Fungovala jako sociální, ale i ekonomické, výrobní společenství. Rodina prochází mnohými proměnami, avšak její ústřední rolí zůstává ochrana a výchova dětí. Fungující rodina má pro psychický i tělesný vývoj dítěte zásadní význam. Dlouhodobé sledování dětí vyrůstajících bez rodičovské lásky nezvratně prokazuje, že tyto děti trpí duševními poruchami ve smyslu depresivních a úzkostných poruch nebo závislostí na návykových látkách častěji než děti, které zkušenost smysluplného laskavého vztahu s dospělou autoritou měly. Citově zanedbávané děti mají rovněž větší sklon k asociálnímu a anetickému chování v dospívání a s ním spojené trestné činnosti v dospělosti (PÖTHER, 1999).

Dítě lze nejjednodušeji definovat věkovým obdobím od početí do 18 let. Podle Úmluvy o právech dítěte (1989) je dítětem: *„Každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“* (RÁMCOVĚ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM, on-line 2014).

Matějček (1994) formuloval pět hlavních psychických potřeb dítěte v rodině.

- dostatečný přísun smyslových podnětů zvenku, který má zásadní význam pro rozvoj psychických schopností a dokončení vývoje nervové soustavy. Nepřirozenějším zdrojem smyslové stimulace je každodenní tělesný, zrakový a řečový kontakt s dítětem. Důležitost je kladena na určitou pravidelnost a srozumitelný řád, který zpočátku zprostředkuje matka, později otec;
- potřeba porozumět světu, díky srozumitelným řádům, které vycházejí od rodičů tak, aby se do něho dítě mohlo včlenit;
- potřeba bezpečí, jistota osobního vztahu, vybudování základní důvěry k okolnímu světu. Je to potřeba vztahu založeného na nepodmíněné lásce, kdy nás má někdo rád takové, jací jsme;
- sociální roli kterou dítě dostává v rámci rodiny. Tím, že se dítě s touto rolí identifikuje, má možnost prožívat uznání a ocenění, získá pocit, že někam patří;
- pocit otevřené budoucnosti, určité životní perspektivy, mít se na co těšit.

Z této perspektivy bychom rodinu mohli charakterizovat jako místo vzájemného uspokojování potřeb dětí, ale i jejich rodičů (MATĚJČEK, 1994).

2.1 Význam rodiny pro dítě

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí, dostává od svých rodičů genetickou výbavu, má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství a to jak v oblasti tělesné, duševní a sociální. V rodině a rodinou se uskutečňuje společenská adaptace dítěte, jeho začleňování do společnosti. V kontaktu s bezprostředním prostředím i svými možnostmi si dítě vytváří jakýsi vnitřní obraz světa, který do jisté míry odpovídá tomu, jak je mu okolní realita jeho rodič předkládá. Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a sociální sebeuvědomění. V rodině dítě poznává základní sociální a kulturní hodnoty i normy a vytváří si jejich hierarchii z čehož se odvíjí sociální a morální cítění. Rodina, sociální vztahy v ní a způsob výchovy budou pro něj pak základem pro jeho budoucí rodinu (DUNOVSKÝ, 1999).

2.2 Kompetence rodiny a státní pomoc

Situace, kdy je péče a výchova dítěte překládána do rukou státu je ožehavým tématem. Děti, které žijí v nefunkčním rodinném prostředí jsou ochuzeny nejen o naplňování citových potřeb, ale často o zabezpečení potřeb v oblasti vzdělávání a zdravotní péče. Pobyt v takové rodině je pro dítě ohrožující (ŠRAJER, MUSIL, 2008).

S rodinami, které nedokáží běžné funkce rodiny zajistit, pracuje vždy jako první orgán sociálně-právní ochrany dětí (SPOD). Mnozí rodiče jsou orgánem SPOD opakovaně upozorňováni na důležitost plnění rodičovské zodpovědnosti. Pokud se nepodaří funkce rodiny v určitém čase obnovit, je dítě svěřeno do výchovy v dětském domově. Tento krok je ze strany státu ochranou dítěte, ale oslabuje rodinná pouta a sounáležitost širší rodiny. Výrazná aktivita zaopatřovacího státu neprospívá rodinným vztahům. Stát může podpořit rodiny formou dávek státní sociální podpory, což rodinu nemotivuje k aktivitě vyřešení finanční situace vlastními silami. Pokud je rodina pasivním příjemcem dávek státní sociální podpory, ovlivňuje svým příkladem chování dětí v budoucnosti a jejich morální názor (ŠRAJER, MUSIL, 2008).

3 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je uceleným, moderním systémem, fungujícím samostatně v systému českého práva. Jejím účelem je zejména poskytnout zvýšenou ochranu státu nezletilým dětem, tedy těm občanům, kteří se nemohou sami bránit v případě působení negativních vlivů na jejich osobu a jejich vývoj. Tuto ochranu provádějí státní orgány, přičemž některé pravomoci mohou svěřovat soukromým osobám, činným na základě prověření ministerstva práce a sociálních věcí. Jedná se o činnosti jejichž cílem je zabezpečit ochranu zájmů dítěte a jeho zdravý a harmonický vývoj v případě, že je nějakým způsobem ohrožen. Sociálně-právní ochrana dětí má v našich zemích mnohaletou tradici. Naposledy, do roku 1999, byla součástí systému sociální péče. Dnem 1. dubna 2000 nabyl účinnosti zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a vznikla tak samostatná právní úprava této oblasti (TOMEŠ, 2002).

Povinnost státu k zajištění ochrany dětí vyplývá z mnoha mezinárodních smluv jimiž je Česká republika vázána, kterými se rozumí:

- Ženevská deklarace práv dítěte (1924).
- Všeobecná deklarace lidských práv (1948).
- Deklarace práv dítěte (1959).
- Úmluva o právech dítěte (1998).
- Listina základních práv a svobod, článek 32. (TOMEŠ, 2002).

3.1 Principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí

Předním hlediskem poskytování sociálně-právní ochrany dětí je nejlepší zájem, prospěch a blaho dětí, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu. Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem nezletilým dětem mladším 18 let, pokud zletilosti nenabýly dříve, poskytuje se bezplatně (SPOKOJENÉ DĚTI, on-line 2014).

Stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního a ostatních aspektů integrity dítěte jako nositele práv daných Ústavou, Listinou a práv vyplývajících z mezinárodních závazků ČR (SPOKOJENÉ DĚTI, on-line 2014).

3.2 Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje

Dle zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, podle § 6 se sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti jejichž rodiče:

- zemřeli;
- neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěření dítěte do její výchovy;
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom,
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění;
- které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umístovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí (ZMĚNY ZÁKONŮ, on-line 2014).

3.3 Subjekty k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich kompetence jsou vymezeny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Orgány sociálně-právní ochrany jsou:

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností;
- obecní úřady;
- krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy);
- Ministerstvo práce a sociálních věcí;
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, on-line 2014).

Nová právní úprava sociálně-právní ochrany počítá rovněž s činností právnických i fyzických osob tzv. pověřených osob. Tyto soukromoprávní subjekty, zejména občanská sdružení, veřejně prospěšné společnosti a církevní spolky a organizace, mohou vyvíjet svou činnost v oblasti sociálně-právní ochrany dětí na základě pověření zásadně vydaného Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR). V zájmu maximální ochrany dítěte je MPSV ČR povinné prověřit, zda subjekt žádající o pověření splňuje podmínky zaručující řádný výkon činnosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Mezi tyto podmínky patří, bezúhonnost, ukončené vzdělání, materiální a technické podmínky umožňující výkon sociálně-právní ochrany (TOMEŠ, 2002).

3.4 Sociální práce v oblasti náhradní péče o dítě

Je samozřejmé, že pro dítě, které nemůže vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba nalézt nové, co neoptimálnější prostředí, ve kterém by byly co nejlépe uspokojeny jeho potřeby, zmírněny následky deprivací z minulosti a zajištěn příznivý vývoj. Výchova mimo rodinu, odborně nazvaná „náhradní výchovnou péčí“, představuje v podstatě veškeré dočasné či trvalé způsoby péče o dítě mimo výchovy v rodině biologických rodičů. Jedná se o pojem „náhradní rodinná péče“ a „náhradní péče ústavní“. Náhradní rodinná péče je považována za vhodnější alternativu, vzhledem k potřebám dítěte. Náhradní rodinnou péčí se však vždy nepodaří zajistit a dítě je umístěno do náhradní péče ústavní (SMUTKOVÁ, 2007).

3.5 Formy náhradní rodinné péče

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy, která je také obsahem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Náhradní rodinná péče o dítě může být realizována především jako:

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče – je jednou z možností, které zákon o rodině upravuje. Vyžaduje-li to zájem dítěte a fyzická osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému. Pokud není možné rodičům stanovit vyživovací povinnost, nelze dítě do této formy péče svěřit. Při rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, soud vždy vymezí rozsah jejich práv a povinností k dítěti. Není-li soudem rozhodnuto jinak, zůstává rodičům zachována také rodičovská zodpovědnost k dítěti a rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte a musí plnit vyživovací povinnost (MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, on-line 2013).

Pěstounská péče - do pěstounské péče se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů zajištěna a zájem dítěte takové svěřením vyžaduje. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a končí zletilostí dítěte. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů. Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat a při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech, neboť toto právo nadále náleží rodičům, pokud ovšem nejsou v rodičovské zodpovědnosti omezeni, nebo pokud jí nejsou zbaveni nebo není její výkon pozastaven. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu. Práva a povinnosti jsou ve vztahu ke konkrétní pěstounské rodině upravena v dohodě o výkonu pěstounské péče (MPSV, on-line 2013).

Poručenství - situace, kdy oba rodiče nezletilého dítěte zemřeli; byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti; výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Poručenství řeší zákon o rodině ustanovením poručníka, který bude nezletilé dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů. Pokud soudem ustanovený poručník bude o dítě osobně pečovat a naplňovat všechny složky rodičovské zodpovědnosti, nastupuje namísto rodičů téměř v celém rozsahu. V případě osobní péče o dítě jsou poručník i dítě (poručenec) zabezpečeni dávkami pěstounské péče za stejných podmínek jako pěstoun a dítě svěřené do pěstounské péče. Poručníkem může být ustanoven příbuzný nebo osoba blízká. Poručník odpovídá soudu za řádné plnění funkce poručníka a podléhá jeho pravidelnému doзору. Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem (MPSV, in-line 2013).

Osvojení – osvojením vznikají mezi osvojitelem a osvojencem vztahy jako mezi rodiči a dětmi a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy příbuzenské. Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou zodpovědnost. Do knihy narození matricy se namísto rodiče na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé. K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. K osvojení je však třeba rovněž souhlasu nezletilého rodiče, i když není zákonným zástupcem dítěte. Je-li dítě schopno posoudit dosah osvojení, pak je k osvojení třeba také jeho souhlasu. Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte a společnosti. V případě mezinárodního osvojení upravuje Úmluva o právech dítěte, která zaručuje dítěti dočasně nebo trvale zbaveného svého rodinného prostředí nebo dítěti, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Stát je povinen takovému dítěti zabezpečit náhradní péči v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím (MPSV, on-line 2013).

4 Ústavní péče

„Ústav je zvláštní fenomén: personál je v něm zaměstnán jako v jakékoliv jiné organizaci, pro klienty je však ústav dočasnou nebo trvalou náhradou domova“ (MATOUŠEK, 1999).

V ústavní péči jsou tedy jednak děti s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, děti, které byly soudem svěřeny do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a dále děti, které byly do péče zařízení svěřeny rodiči respektive osobami odpovědnými za výchovu dítěte (STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, on-line 2014).

Ústavní pobyt, zvláště dlouhodobý, je vždy vážným zásahem do dětského osudu, někdy trvale ovlivňujícím jeho další život. Jednotlivé životní etapy mají svá specifika, jímž by měly být ústavní režimy přizpůsobeny. Ústavní péče má nezanedbatelná rizika pro děti, tato rizika se liší podle toho, v kterém věku a v jaké životní situaci se dítě do ústavní péče dostalo. Pro některé děti je pobyt v porodnici začátkem série ústavních pobytů, pokračujících kojeneckým ústavem a dětským domovem, která končí až v dospělosti. Nejlepší alternativou k ústavní péči o děti jsou bezpochyby adopce a pěstounská péče v náhradní rodině. V dospívání již může být určité chování posuzováno jako natolik společensky nebezpečné, že zasluhuje korekci formou ústavní péče. V České Republice pro tyto účely existují tři typy zařízení: *diagnostické ústavy pro mládež, výchovné ústavy pro mládež a vězení pro mládež*. V těchto zařízeních se nápadně často objevují mladí lidé, kteří předtím prošli kojeneckými ústavem a dětskými domovy. Zdá se, jakoby byli dobře adaptováni jen na podmínky ústavního života, a proto bezděčně vyhledávají „péči“ dalšího ústavu, i za tu cenu, že musí překročit společensky uznávané normy chování, aby se do ní dostali.

Specifickou potřebou mládeže je hledání a nalézání vlastní totožnosti, často v opozici vůči dospělým autoritám. Význam vrstevnické skupiny je u ní prvořadý. Proto jsou všechny kolektivní formy péče o rizikovou mládež také rizikové. I skupiny sestavené s nejlepším úmyslem, s dobrým programem, vedené velmi schopnými vychovateli se mají tendenci zvrhat v delikventní gang (MATOUŠEK, 1995).

Tab.2 Počty dětí umístěných v ústavní péči (podle údajů statistické ročenky školství)

| | 2007/8 | 2008/9 | 2009/10 | 2010/11 | 2011/12 | 2012/13 |
|---------------------------|--------|--------|---------|---------|---------|---------|
| Ústavní výchova | 6294 | 6488 | 6282 | 6046 | 5725 | 5526 |
| Ochranná výchova | 154 | 206 | 229 | 178 | 162 | 131 |
| Předběžné opatření | 864 | 1007 | 864 | 720 | 735 | 710 |
| Žádost rodičů | 83 | 86 | 90 | 26 | 42 | 39 |

(FEDERACE DĚTSKÝCH DOMOVŮ ČR, on-line 2014).

4.1 Změny v ústavní výchově od 1. 1. 2014

Nový občanský zákoník, který je účinný od 1. 1. 2014, přináší v oblasti rodinného práva celou řadu změn, mimo jiné také změny v ústavní výchově. Soudům nový občanský zákoník ukládá, aby v rozhodnutí, kterým se nařizuje ústavní výchova, označil i zařízení, do kterého má být dítě umístěno, než tomu bylo doposud. Soud by měl přihlídnout k zájmům dítěte a k vyjádření orgánu sociálně-právní ochraně dětí. Měl by také dbát na umístění dítěte co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých (ČASOPIS PRÁVO A RODINA, 2014).

4.2 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Dětský domov pro děti do 3 let věku – dle Zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, jsou poskytovány zdravotní služby a zaopatření dětem zpravidla do 3 let věku, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným a ohroženým ve vývoji nevhodným sociálním prostředím nebo dětem zdravotně postiženým. Zaopatřením se rozumí stravování, ubytování, ošacení a výchovná činnost. Tyto domovy mohou poskytovat též ubytování ženám v průběhu těhotenství, je-li z důvodů nepříznivé životní situace ohroženo jejich zdraví. Dětské domovy pro děti do 3 let věku jsou zřizovány Ministerstvem zdravotnictví a zaměstnávají zdravotnický personál (Zákon č. 372/2011 Sb.).

Podle Zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, níže uvedená zařízení zajišťují náhradní výchovnou péči dětem a mládeži ve věku od 3 do 18 let (případně do 19 let) nebo pokud se osoba připravuje soustavně na své budoucí povolání, zařízení ji může poskytovat náhradní výchovnou péči až do 26 let. Děti jsou do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy umísťovány na základě rozhodnutí soudu nebo na základě vydaného usnesení o předběžném opatření (MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, on-line 2014).

Jedná se o tyto zařízení:

Diagnostický ústav - je vstupním diagnostickým zařízením, kterým prochází dítě před umístěním v kolektivní péči v rámci výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Děti přijímá na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu a volné kapacity jednotlivých zařízení je umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů ve spádové oblasti. Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte úkoly diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické, organizační, metodické a koncepční. Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů. Děti jsou umístěny buď do dětského diagnostického ústavu, ty jsou určeny pro děti do ukončení povinné školní docházky nebo do diagnostického ústavu pro mládež, které jsou určeny pro děti po ukončení školní docházky do zletilosti. Základní organizační jednotkou v ústavu je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 4 děti a nejvíce 8 dětí. Diagnostický ústav zajišťuje podle potřeby, nejméně však dvakrát v kalendářním roce, činnost odborného pracovníka diagnostického ústavu v zařízeních ve svém územním obvodu za účelem metodického vedení, koordinace a ověřování účelnosti postupu a výsledků výchovné péče (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětský domov - do dětských domovů se umísťují děti od 3 do 18 let nebo do 19 let, popřípadě do ukončení jejich profesní přípravy na povolání, což je nejdéle do 26 let, převážně z důvodů sociálních a bez vážnějších výchovných problémů nebo děti, které je třeba okamžitě umístit do náhradní péče nahrazující výchovu rodičů. Do dětských domovů jsou umísťovány děti na základě komplexního vyšetření diagnostickým ústavem v jehož péči se dítě nachází. V odůvodněných případech může diagnostický ústav, který byl požádán o přijetí dítěte bez závažných poruch chování, umístit do dětského domova nebo dětského domova se školou na základě osobní dokumentace dítěte bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb, ve vztahu k dětem plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví, sourozenci se zařazují do jedné rodinné skupiny. V dětském domově lze zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Děti docházejí do školských zařízení mimo dětský domov. Do dětského domova se rovněž umisťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Dětské domovy se školou - jsou speciální školská zařízení, určená pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí, která mají závažné poruchy chování nebo z důvodů aktuálního psychického oslabení (duševní poruchy) vyžadují specifickou výchovně léčebnou péči. Do dětského domova se školou mohou být umisťováni děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky a součástí školského zařízení je příslušný typ školy. Pokud v průběhu povinné školní docházky pominuly důvody pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě na základě žádosti ředitele dětského domova se školou, zařazeno do školy, která není součástí dětského domova se školou. Do těchto domovů jsou umisťovány i nezletilé matky s nařízenou ústavní výchovou nebo s uloženou ochrannou výchovou, a to včetně jejich dětí, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou.

Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Výchovný ústav - poskytuje výchovnou, vzdělávací a sociální péči dětem starším 15 let se závažnými poruchami chování, případně dětem od 12 let, kterým byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, jejichž chování má tak závažné poruchy, že nemohou být umístěny v dětském domově. Při výchovném ústavu se jako součást zřizuje základní nebo speciální škola, může být zřízena i střední škola (Zákon č. 109/2002 Sb.).

4.3 Dítě v dětském domově

Děti jsou do dětských domovů přiřazeni na základě soudního rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy nebo předběžného opatření. Zpravidla se do dětského domova přijímají děti od 3 do 18 let, v případě studia do 26 let věku dítěte a výjimkou nejsou ani nezletilé matky. Dětský domov přistupuje ke klientům podle jejich individuálních potřeb, které by měly být uspokojovány v plném rozsahu. U dětí by měla být rozvíjena sebedůvěra a jejich osobnost. Je nutné zajistit každému dítěti právo na výchovu a vzdělání, které vychází z listiny základních práv a svobod. Plné zaopatření dětí spočívá v poskytnutí ubytování, stravování, ošacení, učebních pomůcek a dalších pomůcek ke vzdělávání. Nedílnou součástí je zdravotní péče, úhrada léků, kapesné a poskytnutí finanční pomoci při odchodu klientů z dětského domova, kteří dovršili 18 let. O přijetí dítěte do dětského domova rozhoduje ředitel/ka zařízení. Děti jsou vázány písemnou smlouvou, která je pořízena a podepsána zástupcem dítěte při umístění do domova. V domově jsou děti zařazeny do rodinných skupin na základě kritérií, kterými jsou: přihlídnutí k sourozeneckým vztahům, zdravotnímu stavu, vzdělávacím potřebám a jejich zájmům. Tyto skupiny mají připomínat a symbolizovat chod domácnosti v rodině. Každá rodinná skupina má svůj „byt“, který se skládá z pokoje, sociálního zařízení a kuchyňky, podobně jak tomu bývá v domácím prostředí. K dispozici jsou také další prostory dětského domova, které jsou všem rodinným skupinám společné a otevřené. Děti se tak mohou zapojit do dění v dětském domově a lépe se adaptovat na danou situaci (MŠMT, on-line 2014).

4.4 Důvody k umístění dítěte do ústavní výchovy

Důvody, kdy se dítě ocitne, mimo své rodinné zázemí mohou být různé a často se vzájemně prolínají. Zejména tak dochází z důvodů selhání základních rodinných funkcí. Jde o rodiče, kteří neplní svou rodičovskou povinnost z důvodu nezvládnutí výchovy, bývá to opakovaná kriminální činnost rodičů a jejich pobyt v nápravném zařízení, sklony k sociálně patologickému jednání jako např. prostituce matky, alkoholismus, drogová závislost. Dále se jedná o rodiče, kteří se o své dítě starat nechtějí, zájem rodičů o dítě je odmítavý. Jsou to situace, kdy se rodičovský pud u některých rodičů buď vůbec neprobudil, nebo selhal, ať již k tomu vedly jakékoliv důvody a příčinou může být porucha jejich osobnosti (VOCILKA, 1999).

Poměrně často se však také setkáváme s případy, kdy narození dítěte se stává pro jeho rodiče tak složitou situací, které, pro svou nezralost a neschopnost poradit si s vlastním životem, neumějí čelit. V těchto případech pak rodiče přistupují často k opuštění dítěte. V mnoha případech se jedná o opuštění dítěte velmi mladými (mnohdy neplnoletými) rodiči. Jedná se o nezralé páry s nedostatkem životních zkušeností, které těhotenství neplánovaly a neuměly se s novou situací vyrovnat. Někdy se setkáváme s případem, kdy si mladý pár, častěji pouze matka, chce dítě ponechat, avšak nemůže tak učinit, neboť není hmotně zajištěná a je odkázána na pomoc své původní rodiny. Ta ji může pomoc odmítnout a matce tak nezůstává mnoho jiných možností než pobyt v azylovém zařízení či umístění dítěte do náhradní výchovné péče. Také rodiče, kteří sami vyrůstali v zařízeních ústavní výchovy nebo v disharmonickém rodinném prostředí, mají větší předpoklady k nedostatečné odpovědnosti vůči svému dítěti. Tyto rodiče se o své děti starat neumějí - zpravidla se jedná o děti zanedbávané, o děti týrané, zneužívané, ohrožené výchovou a péčí svých rodičů, jež nejsou schopni si k dítěti vytvořit citový vztah a nejsou ani schopni přijmout společenské normy. Příčinou bývá často patologie osobnosti rodičů. V tom nejhorším případě se můžeme setkat také s přímým ohrožením života, zdraví nebo zdravého vývoje dítěte v původní rodině. Dítě je psychicky, fyzicky či sexuálně týráno či zneužíváno a musí být z rodiny odebráno (VOCILKA, 1999).

Podle Jánského (2004) bylo zjištěno, že třetina dětí neprošla před umístěním do diagnostického ústavu žádnou předchozí intervencí ani vyšetřením v pedagogicko-psychologické poradně, vzdělanostní úroveň rodičů byla výrazně pod standardem populace. Pedagogické působení matek se jeví jako problematické, vesměs nedůsledné, málo kontrolující, s častými tendencemi zanedbávat péči. Výchovný styl otců vykazoval podobné rysy, s častějším využitím trestů. 56% klientů vykazovalo podprůměrný nebo výrazně podprůměrný intelektový výkon. Čtvrtina trpěla lehkou mozkovou disfunkcí, stejné množství mělo tuto poruchu naznačenou. Negativní vztah ke vzdělání, škole nebo učitelům měly dvě třetiny zkoumaných dětí. S dětmi, u nichž se vyskytlo problémové chování nebo trestná činnost, pracují kurátoři. Spolupráce kurátora pro mládež s jednotlivými školskými zařízeními vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a dále ze spolupráce konkrétních úřadů s konkrétními zařízeními. Kurátoři vyhledávají ve společnosti děti, které svým chováním překračují normy slušného chování a rodiče, které neplní své povinnosti a nezajišťují dostatečnou péči o své nezletilé děti (JÁNSKÝ, 2004).

Děje se tak ve spolupráci se školou, kdy škola může dát prvotní podnět k aktivitě kurátorů či městského úřadu. Zaměřují se na problémové rodiny, ve kterých provádějí pravidelné šetření. U velmi problémových a nezvladatelných dětí dávají podnět soudu k nařízení ústavní výchovy a pomáhají s umístěním dětí do dětských diagnostických ústavů. Po umístění dětí do ústavu spolupracují s rodinou na odstranění nedostatků, pro které bylo dítě umístěno. Důvody k návrhu ústavní výchovy bývají: protiprávní jednání (přestupky a trestná činnost), začínající závislost na drogách, alkoholu, automatech, útky z domova, zahálčivý způsob života, nerespektování rodičů, sexuální promiskuita, členství v závadové partě (JÁNSKÝ, 2004).

4.5 Odchod dětí z dětského domova

V případě propuštění klienta z dětského domova, musí sociální pracovník kontaktovat příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí a soud. Klienti se propouští na základě zrušení ústavní výchovy nebo při dovršení 18 let věku. Pokud klient nedovršil plnoletosti je předán rodičům nebo osobě, která je odpovědná za výchovu dítěte, včetně všech věcí, které klient vlastní. Sociální pracovník informuje klienta před dovršením 18 let o možnostech, které se mu nabízí, jsou to například azylové domy a domy na půli cesty. V případě, že by se klient rozhodl dobrovolně zůstat v dětském domově, musí být sepsána smlouva se zařízením, že se soustavně připravuje na budoucí povolání. Pokud chce klient domov opustit, je mu nabídnuta pomoc při zajištění bydlení nebo i práce. Dětský domov klientovi poskytne finanční nebo materiální pomoc při vstupu do samostatného života. Výše příspěvku činí maximálně 15 000,- Kč. Dále je nabídnuta pomoc v případě obtížných životních situacích a to po dobu dvou let po odchodu ze zařízení (PRÁVO A RODINA, 2014).

4.6 Rizika ovlivňující odchod dětí z dětského domova

Klient, který opouští zařízení, se většinou snaží začlenit do života samostatně nebo se vrací zpět do své rodiny. Tato volba není vždy vhodná. Klient většinou o finanční podporu, která mu byla dětským domovem věnována, přichází. Riziko je také ve ztrátě naučených dovedností a úplný převrat životního stylu. V nejhorších případech, se klient brzy po svém propuštění z dětského domova ocitne bez prostředků a bez domova přímo na ulici (ČASOPIS PRÁVO A RODINA, 2014).

Proto se klientům nabízí výše zmiňované **azylové domy tzv. „startovací byty“**. Tyto byty mohou být vytvořeny v rámci dětského domova, ve kterých je klientům umožněno bydlet. O celý chod bytu a poplatky spojené s bydlením, který jsou symbolické se klienti starají sami. Získají tak dostatek času najít pomocí sociálního pracovníka zaměstnání a později si zařídit i své bydlení. Další variantou jsou **domy na půli cesty**, které pomáhají klientům s přechodem z dětského domova do samostatného života. Fungují podobně jako byty startovací, i zde se snaží pracovníci pomáhat klientům hospodařit s finančním obnosem, protože pomoc a ubytování těchto domů je jen dočasná. Tato pomoc bohužel není klienty v mnoha případech využívána, ale najdou se i tací, kteří se po osamostatnění do dětského domova vrací a mají na něj hezké vzpomínky (ČASOPIS PRÁVO A RODINA, 2014).

4.7 Průzkum situace dětí v náhradní péči v Evropě

V roce 2009 provedla organizace Eurochild prostřednictvím svých členských organizací průzkum situace dětí v náhradní péči v Evropě. Průzkum požadoval informace o počtu dětí v náhradní péči včetně residenční, komunitní a rodinné založené péče; profily dětí v péči; výsledky pro děti v péči; institucionální rámec a dostupnost dat; a existenci norem a podpory pro účast dětí. Zúčastnilo se 30 evropských zemí včetně 4 národů ve Velké Británii a Moldavska. Výzkum nebyl zamýšlen jako vědecky pečlivé výzkumné cvičení, ale spíše jako zjištění, jaké informace jsou snadno dostupné a poznamenání některých obecných trendů v celé Evropě (FEDERACE DĚTSKÝCH DOMOVŮ, on-line 2014).

Z průzkumu lze vyvodit několik obecných poznatků.

Odhadem 1.000.000 dětí je v Evropské unii v náhradní péči

I přes nedostatek údajů se zhruba odhaduje, že okolo 1% dětí je ve veřejné péči v Evropské unii – přibližně 1.000.000 dětí. Tento poměr se samozřejmě mezi zeměmi liší. Z toho je v Lotyšsku okolo 2,2 % dětí ve veřejné péči. Ve Švédsku se to týká přibližně 0,66 % dětské populace. V Rumunsku je přibližně 1,6 % dětské populace pod speciální ochranou. (FDD, on-line 2014).

Ústavní péče v Evropské unii je stále široce používána pro děti bez odpovídající rodičovské péče

Přestože většina zemí považuje umístění do ústavu jako poslední možné řešení po službách podpory rodiny a rodinné péče, počet dětí v ústavech je v několika zemích Evropské unie stabilní nebo se zvyšuje. Například v České republice je pouze okolo 25 % dětí v pěstounské péči a od roku 2000 se počet dětí v ústavech zvýšil. Také v Lotyšsku a Litvě se zaznamenali nárůst počtu dětí v ústavech. V Rumunsku po zavedení nové legislativy vzrostl počet umístění do pěstounské péče o 35 % ve srovnání s lednem 2005. Nicméně odhadem 24.126 dětí je stále ve službách rezidenčního typu (2008). V Bulharsku, zatímco 7.276 dětí bylo v roce 2008 v rezidenčních domovech, jen 72 dětí bylo umístěno do pěstounské péče (méně než 0,01 %) (FDD, on-line 2014).

V některých členských zemích se stále umísťují děti do tří let do ústavů

Je známo, že někteří kojenci, kteří jsou v ústavní péči po několik měsíců, trpí nezvratnou poruchou vývoje mozku. Zdravý psychický vývoj je narušen, pokud nejsou splněny základní potřeby kojence. Přesto v několika členských zemích stále existuje umístění dětí do tří let do ústavů. Údaje z České republiky (Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky) z roku 2007 ukazují, že 1.407 dětí do tří let je v ústavech. Ačkoliv v Rumunsku zákony o ochraně dětí zakazují umístění dětí do tří let do ústavů, (FDD, on-line 2014).

Diskriminace znamená, že určité zranitelné menšinové skupiny převažují ve statistikách o péči

Některé děti nemají stejná práva na kvalitní služby a rodinnou podporu. V Bulharsku představují romské děti přibližně 45 % dětí v ústavní péči. V České republice bylo v roce 2007 v dětských domovech 24 % Romů. V Maďarsku převažovaly děti romského původu v ústavech, někdy dokonce koeficientem 11 v porovnání s jejich zastoupením v populaci jako celku (oficiálně není dovoleno shromažďovat údaje založené na etnickém původu z důvodu práva na soukromí). V mnoha zemích Evropské unie je velkým problémem institucionalizace postižených dětí. Z výzkumu vyplývá, že v Lotyšsku obce nemají zdroje na poskytování podpory dětem s menšími fyzickými problémy nebo poruchami chování. Umístěním dětí do ústavů se zbaví nákladů, poněvadž ústavy nespádají pod obecní úřady, které by je podporovaly (FDD, on-line 2014).

Mnoho dětí se zkušenostmi z péče má v dospělosti psychosociální problémy

Dostupné statistiky ukazují, že děti, které byly v péči a zvláště v rezidenční péči, jsou náchylnější skončit jako bezdomovci; páchat trestné činy; mít děti do svých dvaceti let; mít vlastní děti umístěné do péče. Přejít do samostatného života je mnohými vnímán jako obzvláště citlivé období změny pro mladou osobu, kde vysoká kvalita, individuální příprava a následná podpora jsou rozhodující pro jednotlivce, aby se stal nezávislým (FDD, on-line 2014).

5 Výzkumná část

V empirické části je popsán samotný výzkum ze života dětí z dětských domovů a jejich pohled a pojetí odchodu z dětského domova. Jsou zde popsány použité výzkumné metody, sběr a záznam dat. Součástí jsou i rozhovory s jednotlivými dětmi. Výstupem výzkumné části je diskuse, kde vyhodnocuji případové studie a hypotézy, které vyplynuly z výsledků.

5.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je prostřednictvím případových studií zmapovat důležité oblasti života dětí, vyrůstajících v dětském domově ve věku od 14 – 18 let.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Kapacita dětského domova v Pyšelích je maximálně 48 dětí, je to především domov rodinného charakteru. Děti jsou rozděleny do šesti rodinných skupin maximálně po osmi dětech. V jedné skupině jsou chlapci i děvčata různého věku, kde domov preferuje zachování sourozeneckých vazeb. Děti v dětském domově se řídí vnitřním předpisem obsahující obdobné pravidla jako v běžné rodině, zajišťující potřeby v zájmu všech dětí. Stravování dětí je v průběhu pracovního týdne zajištěno v hlavní kuchyni, která je součástí dětského domova. Zde se děti nepodílejí na žádné činnosti. O víkendech je strava zajišťována prostřednictvím vlastních kuchyněk, na jednu skupinu je vždy jeden vychovatel, který vše řídí a děti pomáhají s vařením a úklidem. Praní a žehlení prádla zajišťují vychovatelé na noční směně, v případě zájmu dětí není vyloučena jejich vlastní iniciativa. Každá skupina v domově musí dodržovat běžné domácí práce, jako například úklid pokoje a úklid společných prostorů. Děti ve skupině mají mezi sebou rozděleny směny, které jsou kontrolovány vychovatelem. Údržba venkovního okolí je závislá na ročním období (hrabání listí, odhrnování sněhu, jarní práce na zahradě, sbírání odpadků). K volnočasovým aktivitám je možné využít společenskou místnost s TV, DVD, dále vlastní tělocvičnu, keramická dílnu a výtvarnou místnost. Ve venkovních prostorách objektu je k dispozici hřiště, pískoviště a travnatá plocha. Dětem je každý měsíc vypláceno kapesné, se kterým se učí hospodařit. Vždy na požádání u vychovatele, který zhodnotí účelnost využití finančního obnosu.

5.3 Místo získávání výzkumných dat

Pro snadnější přístup k respondentům, jsem kontaktovala ředitelku dětského domova Pyšely, která již po předchozí pracovní spolupráci v rámci studia svolila a doporučila mi výzkumnou skupinu vhodnou pro kvalitativní výzkum. Ředitelka školy byla pro mě klíčovou osobou, jak ji popisuje Švaříček, Šed'ová a kol. (2007), neboť mi pomohla zprostředkovat kontakt s respondenty, zajistila vhodné prostory, které byly důležité pro klidný průběh rozhovorů. Podrobně jsem popsala toto zařízení, jeho strukturu, režim, vzdělávací a výchovnou činnost a proces reedukace (ŠVAŘÍČEK, ŠEĎOVÁ, 2007).

Dětský domov a Školní jídelna Pyšely jehož zřizovatelem je Středočeský kraj, se nachází v rozsáhlém areálu zámku, který je rozdělen na dvě části. Zámek, ve kterém sídlí domov důchodců a bývalý Útulok sv. Josefa, dnešní dětský domov. K dětskému domovu patří hřiště, zelinářská zahrada a sad. Celý areál obklopují travnaté plochy se stromy. V přízemí dětského domova se nachází zejména provozní zázemí tzn. kanceláře, ředitelna, kuchyň, ale také tělocvična, jídelna a zde má i zázemí první skupina ze šesti skupin. V 1. patře jsou byty pro další čtyři skupiny. Ve 2. patře je poslední šestá skupina a ubytovna pro vychovatele. V plánu je vybudování dalšího zázemí v půdních prostorách zařízení. Suterén je využíván zejména pro zájmovou činnost dětí. Další součástí domova je keramická dílna a výtvarná místnost, kde mohou děti trávit svůj volný čas (DĚTSKÝ DOMOV PYŠELY, on-line 2014).

Prvořadým cílem dětského domova je výchova dětí a jejich začleňování do společnosti. Snaha vytvořit dětem rodinu, když jejich původní rodina selhala. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Po celou dobu pobytu v dětském domově jsou děti v plném přímém zaopatření (poskytováno materiální zabezpečení, stravování, ubytování, vzdělávání, finanční prostředky, zdravotní péče a další). Domov nedisponuje vlastní školou, proto děti docházejí do běžných škol. Tento domov přijímá zpravidla děti od tří let a to až do jejich zletilosti, do osmnácti let, popřípadě do devatenácti nebo šestadvaceti let do ukončení studia, kdy jsou připraveni na povolání.

Dětský domov se řídí Zákonem 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Podle tohoto zákona od 1. 7. 2004 působí jako dětský domov rodinného typu. Znamená to, že počet dětí nesmí přesáhnout 48. Tomuto počtu odpovídá i kapacita dětského domova. Děti jsou rozděleny do šesti rodinných skupin maximálně po osmi dětech. V jedné skupině jsou chlapci i děvčata různého věku, domov preferuje zachování sourozeneckých vazeb.

5.4 Výzkumný vzorek

Jako metodu výzkumu jsem ve své práci zvolila metodu kvalitativního výzkumu, která mě ze své podstaty jako výzkumníka navedla k záměrnému výběru výzkumného souboru. Tento výzkumný soubor reprezentuje dané prostředí a danou problematiku. Záměrný výběr byl tedy zcela v mé režii, v režii výzkumníka a uskutečnil se na základě tzv. relevantních znaků, tj. těch znaků, které byly důležité pro dané zkoumání. Výzkumným souborem tak v tomto případě bylo 5 dívek z dětského domova se Školní jídelnou v Pyšelích. Vzhledem k tomu, že případová studie má mapovat život dětí vyrůstajících v dětském domově, zaměřila jsem se na děti ve věkovém rozmezí 14 – 18 let, kdy sami již mohou vlastním pohledem posoudit vlastní vývoj v dětském domově.

5.5 Popis sběru výzkumných dat

Všichni respondenti byli seznámeni s průběhem rozhovoru, souhlasili, že prováděný rozhovor bude nahráván na digitální diktafon a získané informace budou použity na zpracování mé diplomové práce. Všem zúčastněným byla zaručena anonymita. Rozhovory proběhly v dětském domově Pyšely a byly vedeny přímo mnou.

6 Metodika

6.1 Použité metody

V případové studii jde o detailní studium jednoho nebo několika málo případů. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům. Pro výzkumnou část diplomové práce jsem proto zvolila kvalitativní výzkum. **Kvalitativní výzkum** se provádí pomocí delšího a intenzivnějšího kontaktu se situací jedince či skupiny jedinců. Výzkumník se snaží získat integrovanější pohled na předmět studie (HENDL, 2005). **Případová studie je jedním z nejrozšířenějších typů výzkumu v rámci kvalitativního přístupu.** Analýza jednotlivých případů umožňuje sledovat, popisovat a vysvětlovat případ v jeho celistvosti a může tak dospět k přesnějším a do hloubky jdoucím výsledkům. Použití případové studie je vhodné v případě, že je zkoumaný problém aktuální, soudobý, nachází se v reálném životním kontextu (MIOVSKÝ, 2006). Maňák, Švec a kolektiv (2005) dále doplňují, že kvalitativním výzkumem je možné přistoupit k respondentovi, být s ním v bližší, neformální interakci, a tím získat ucelený pohled na danou problematiku (MAŇÁK, ŠVEC, 2005). Případová studie rodiny představuje jednu z podskupin případové studie. Tuto výzkumnou strategii lze použít v případě, že hodláme zkoumat určitou jasně vymezenou skupinu osob mající určité specifické vzájemné vazby, u níž je velmi důležité sledovat vývoj vztahů ve skupině, vývoj vztahů této skupiny vůči jiným skupinám či částem společnosti atd. (MIOVSKÝ, 2006).

Jako techniku sběru dat jsem si vybrala **polostrukurovaný rozhovor**. Jak uvádí Reichel (2009), polostrukurovaný rozhovor je částečně řízený rozhovor, kdy jsou předem připravené dané soubory otázek, které musí odeznít, avšak jejich pořadí se může měnit. Tazatel může znění otázek pozměnit na základě znalostí respondenta, může také pokládat doplňující otázky. Při této variantně je zpracování získaných informací jednodušší než u volného rozhovoru (REICHEL, 2009). Dochází tak k přímému kontaktu s respondenty, přičemž tazatel musí mít připravený jasný plán rozhovoru tak, aby dostal takové informace, které potřebuje. Otázky rozhovoru byly stylizované, jako otevřené a rozčleněné do jednotlivých bloků, v jejich případě etap života. Děti byly povzbuzovány k širším odpovědím. Někdy bylo nutno použít i uzavřené otázky, jelikož se stalo, že respondent neporozuměl tomu, na co je dotazován nebo neuměl jasně formulovat své myšlenky a pocity.

Pro získávání dat jsem dále zvolila **zúčastněné pozorování**. Jak popisuje Hendl (2005), zúčastněným pozorováním je možné podrobně popsat prostředí, lidi a události. Pozorovatel není v pozici pasivního registrátora dat, který stojí mimo předmětovou oblast, nýbrž se sám účastní dění v sociální situaci, v níž se předmět výzkumu projevuje. S pozorovanými je v osobním vztahu, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací (HENDL,2005). Zúčastněné pozorování jsem měla možnost absolvovat v rámci pedagogické praxe, kde jsem po dobu 10 dnů sdílela běžný život vybraných respondentů, a tak jsem mohla respondentům lépe porozumět, sledovat jejich vrstevnické vztahy, vztahy k dospělým a představit si tak situace o kterých byl později veden rozhovor. Vzhledem k tomu, že byl použit pro zpracování kvalitativní výzkum, byly hypotézy stanoveny v diskuzní části a opětovně zmíněny v závěru práce.

6.2 Struktura rozhovoru

Při rozhovoru byli respondentům kladeny otázky, které se dělí do pěti zásadních bloků. Otázky polostrukturovaných rozhovorů uvádím v příloze č.1, připomínám, že některé otázky uvedené v příloze nemohly být použity z důvodu nevhodnosti dané situace. U odpovědí jsem se snažila zachovat co největší autenticitu, z tohoto důvodu nejsou upraveny a převedeny do spisovné češtiny. Dívky jsou označovány pouze počátečním písmenem jejich křestního jména.

Výzkumné otázky I.

Rodinné prostředí, ze kterého respondenti přišli do dětského domova.

Výzkumné otázky II.

Umístění respondentů do dětského domova a jejich začlenění.

Výzkumné otázky III.

Aktuální životní situace respondentů v dětském domově.

Výzkumné otázky IV.

Odchod respondentů z dětského domova a příprava na začlenění se do společnosti.

Výzkumný blok V.

Otázky týkající se shrnutí, ohlédnutí zpět na působení v dětském domově.

7 Výsledky výzkumu

7.1 Případová studie I. – dívka N. 15 let

I. Výzkumné otázky (rodinná anamnéza) dívka N.

Jméno: dívka – N., narozena 1998 (15 let), studuje na ZŠ Pyšely.

Od kolika let jsi v DD ?

„Od 13 let“.

Prošla jsi i jinými ústavami?

„Diagnostikem“.

Přišla jsi od rodičů?

„Od babičky“.

Jaký byl důvod umístění do institucionální péče DD?

„Moje problémy, problémy v rodině. Nerozuměla jsem si s babičkou. U matky s otcem jsem žila do svých pěti let, mezi tím se matka rozvedla a znovu se provdala za nynějšího manžela (se kterým má matka 3 děti) s kterým si babička nerozuměla, já jsem s rodiči vycházela, ale babičce se nelíbil jejich přístup vůči mně. Proto si mě babička vzala k sobě a vychovávala mě do svých 13 let. Babička je rozvedená a žije s novým přítelem. S vlastním otcem se nestýkám, nejezdí za mnou, ale myslím si, že o mě zájem má“.

Máš nějaké sourozence?

„Ano mám tři sourozence, kteří jsou také umístěni zde v DD, bratry 10, 8, 5 let. Také žili společně s rodiči“.

Zažila si nějaké nepřiměřené chování vůči své osobě?

„Ano, trestala mě babička – fyzicky“.

Stýkáš se s rodinou?

„Matka s manželem sem jezdí pravidelně, jednou za týden o víkendu. Já je navštěvuji jen občas“.

Byla si teď o jarních prázdninách u rodičů?

„Nebyla, o velkých prázdninách jezdím, záleží jestli mě sociálka pustí“.

Udržuješ s rodinou písemný kontakt?

„Ano, píše mi někdy babička, táta mi napsal loni o prázdninách, já jsem nijak nereagovala, protože na něj nemám adresu, jinak s babičkou často komunikuji přes facebook. S matkou si občas telefonuji z mobilu nebo z pevné linky“.

II. Výzkumné otázky – umístění a průběh pobytu v DD

Vybavíš si pocity, když jsi přišla do DD?

„Spíš strach, z toho co bude, strach jsem měla ze všeho“.

Podařilo se ti navázat kontakt s ostatními dětmi tady v DD?

„Když jsem sem přišla, tak tady moc velkých dětí nebylo, jezdily sem postupně, takže jsem si na ně postupně zvykala. S kamarády vycházím dobře“.

S kolika dětmi jsi bydlela na pokoji?

„Se čtyřmi, samé holky, jsme promíchané, nejmladší je sedm let“.

Dokážeš mi popsat, jak probíhaly všední dny po nástupu?

„Škola nebyla, přišla jsem do DD o prázdninách, do školy vstávám 6.20 hod. Každý vstává tak jak chce, pak chodí vychovatelé a budí všechny v 6.45 hod. Pak probíhá hygiena, koupelnu máme na pokoji. Na snídani chodíme každý zvlášť, malý chodí společně, větší moc na snídani nechodí. Pak jdeme pěšky do školy sem do Pyšel. Školu máme do 13.30 hod., někdy do 15.30 hod., chodím do deváté třídy, jsme tady tři devátáci“.

Jaké máš mimoškolní aktivity?

„Většinou se chvilku učím, a pak si dělám co chci“.

Jak dlouho ti zabere příprava do školy?

„Když nic moc nemám, tak půl hodiny a když něco mám, tak hodinu a půl“.

Jak ti jde škola?

„Celkem dobře“.

Jakou střední školu plánuješ?

„Chtěla bych jít do Prahy na „Pramen“, na cukrářku, a na druhou školu ještě nevím. Tahle škola je bez přijímaček“.

Jak dlouho ti trvalo začlenění do těchto běžných věcí v DD?

„Já ani nevím, chvilku mi to trvalo“.

Jsou ti vychovatelé oporou od chvíle co jsi v DD?

„Ne, zvykli jsme si na sebe, ale je to zvláštní, jiný, někteří jsou nespravedliví“.

Chtěla by jsi s nimi vycházet?

„Je mi to už jedno“.

Kdo ti pomáhá ve špatné situaci (stres, nemoc...)?

„Kamarádi v DD a mimo DD, máma řeší situaci aby se dalo vše do normálu“.

III. Výzkumné otázky – aktuální situace v DD

Cítíš se u rodičů v bezpečí?

„Ano, teď si s nimi rozumím“.

Jaká je tvoje současná finanční situace?

„Mamka mi vždy něco přiveze, jinak balíčky mi nechodí a finančně mě nepodporují. Dostávám kapesné tady v DD, hospodařím si sama, když chci peníze, tak mi je teta dá, někdy když potřebuji, tak mi je dá celé“.

Fungujete s kamarády jako rodina, pomáháte si?

„Ano, většinou jo“.

Jaké máš povinnosti v DD?

„Dodržovat úklid, nádobí nemyjeme, to dělá velká kuchyň. O víkendu se nevaří v hlavní kuchyni, takže vaříme v kuchyňkách, teda vychovatelé. Je tu pět skupin a každá má svoji kuchyňku. Teda 3 skupina a 4 skupina mají kuchyňku dohromady. My pomáháme“.

Perete si sami?

„Ne, perou vychovatelé (noční směna), my si pereme jen když chceme (pračka). Ani si nežehlíme“.

Úklid na pokoji?

„Máme rozdělené směny, kontroluje nás vychovatel“.

Údržba venkovního okolí?

„Jen hrabeme listí, sbíráme odpadky (nedopalky), jinak moc ne“.

Jaké máš volnočasové aktivity v DD?

„Počítač, televize, tělocvična – míčové sporty a tanec“.

V kolik chodíš spát?

„Když je víkend tak celkem později, ve 24.00 hod. nebo v 01.00 hod. Když jdu do školy, tak kolem 22.00 – 23.00 hod.“.

Jak probíhají dny o víkendu?

„Vstáváme na snídani, ale když chceme tety nás nechají spát. Když jedu k mamě, vezme si mě i bratry v sobotu ráno, jdeme do Prahy do obchodu, na hřiště když je hezky a večer nás zase vrací“.

Vyhovuje ti tento kontakt s rodiči?

„Mě to stačí, ale samozřejmě bych chtěla třeba na celý víkend“.

Liší se tyto dny od začátku příchodu do DD?

„Je to lepší než tehdy, i když taky je někdy špatně“.

Jsi v DD šťastná?

„Něco mezi“.

Cítíš se zdravá?

„Ano, alergii nemám, beru jen magnézium, na kontroly chodím, ale teď jsem dlouho nebyla. Spím docela dobře, někdy se vzbudím, ale jinak to jde“.

Jakou školu navštěvuješ?

„ZŠ Pyšely, předměty mě baví jak které. Těším se na střední, budu dojíždět denně do Prahy“.

S jakými největšími problémy se právě potýkáš?

„Že mě nechtějí z DD pustit domů na víkend, nebyla jsem měsíc a půl doma. Máma dělá všechno proto, abych se tady odtud dostala“.

Z jakých důvodů tě nechtějí z DD pustit?

„Z výchovných, protože nám dělali testy na marihuanu a byla jsem pozitivní, ostatní jezdí domu, ale já mám pocit, že jsem to odnesla za všechny, já jezdit nemůžu – je to nespravedlivý“.

Kdo ti nejvíc pomáhá na zlepšení nálady?

„Dojdu si zakouřit“.

Jsi spíše smutná nebo veselá?

„Obojí“.

Co ti nejvíc vadí, co ti nedělá dobře na druhých?

„Většinou když lžou a já vím tu pravdu“.

Cítíš se v DD v bezpečí?

„Ani moc ne, trochu. Vychovatelé mi nejsou moc oporou, jak který“.

Co by jsi změnila na DD?

„Zrušila bych děcák a šla domu, je to tady divný, všechno je starý, všechno se rozpadá“.

Co chování lidí, vychovatelů, zlepšila by jsi něco?

„Oni jiní nebudou, říkají, že nemůžou za to, že tady jsme“.

IV. Výzkumné otázky – příprava na odchod z DD (budoucnost)

Máš představu o tom, co budeš dělat po odchodu z DD?

„Ano, to už mám naplánovaný“.

Je DD zapojen do nějakých projektů na pomoc mladým lidem odcházejících z DD?

„Třeba, že děti, kteří tu budou dělat ještě vysokou školu, tak pro ně mají udělaný domeček, tady kousek vedle, tam můžou být do 26 let. Teta nám řekla, že jak nám bude 18 let, tak můžeme říct a odejít z DD domů nebo svou cestou. Já už jsem si to zařídila dopředu s mámou, že dodělám školu a půjdu k ní, ta mi pomůže a já budu pomáhat jí“.

Diskutují s tebou vychovatelé o tvé možnosti po odchodu z DD?

„Ano, tvrdí abych třeba studovala dál po střední (nechci) nebo abych si našla brigádu, ale já říkám, že mi to zařídí už máma, že už jsme dohodnutý“.

Máš přítele?

„Ano mám“.

Jaké zaměstnání by tě bavilo?

„No to ještě přesně nevím, ale asi v nějaké restauraci, jako servírka“.

Až budeš opouštět DD, víš kde hledat práci?

„V restauraci, obešla bych je. Úřad mi nic neříká, tam bych nešla, práci mi zařídí máma, ta tam pracuje(servírka)“.

Jak by jsi chtěla v budoucnu žít?

„Zatím s mámou, pak bych si našla 2+1 byt. Domácnost vést umím, umím úplně všechno“.

Připravil tě DD do praktického života?

„No, jako děcák tak napůl, spíš to umím z domova“.

Čeho se bojíš v běžném životě?

„Neuvažuju nad tím“.

V. Výzkumné otázky – shrnutí (pohled zpět)

Co považuješ za největší problém nebo obtížnou situaci, se kterou jsi se setkala v DD?

„Jo, že mě tady holky zbily, přitom jsem za to nemohla, později to holky zjistily, jedna se mi omluvila, druhá ne“.

Čeho se ti podařilo dosáhnout?

„Já nevím“.

Čeho by jsi chtěla dosáhnout?

„Nevím“.

Dokážeš nyní posoudit, zda se sem budeš po odchodu z DD ráda vracet?

„No tak, přijedu se sem podívat, protože tady mám bráchy a budu dělat všechno proto, abych je tady odtud dostala. Půjdou k mámě, já jí budu pomáhat nebo kdybych se osamostatnila a nemohli by být doma, tak si je napíšu na sebe, já už jsem jim to říkala“.

Po zkušenosti v DD, čeho se v osobním životě vyvaruješ?

„Nebudu své děti za všechno hned kritizovat. Když přijdou pozdě nebudu je hned extra poučovat. Pro mě bude důležitý, že se vrátily a že jsou doma. Mě doma nikdo nevěří, když říkám pravdu tak mi nevěří, když lžu tak mi věří. Co se týká partnera, nechci aby byl líný a zlý“.

V čem vidíš nevýhody dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin?

„Že prostě ty děti z děcáku, my co jsme tady, tak nás lidi z okolí berou jako parchanty, my jdeme ven a všichni na nás poukazují, že jsem z děcáku, že vše co se stane, třeba rozbitá lavička, že jsme to udělali my.“

Co je tvým snem?

„Dostat se odsud i s bratry“.

Věříš, že se ti tento sen splní.

„Ano věřím“.

7.2 Případová studie II. – dívka V. 14 let

I. Výzkumné otázky (rodinná anamnéza) dívka V.

Jméno: dívka – V., narozena 1999 (14 let), studuje na ZŠ Pyšely.

Od kolika let jsi v DD ?

„Od 9 let“.

Prošla jsi i jinými ústavami?

„Jenom diagnost'ák, tam jsem byla 17 dní a pak mě odvezli sem. Jinak jsem do té doby byla doma“.

Přišla jsi od rodičů?

„Rodina je neúplná, žiju jen s mamkou, tedy je tam i mámin přítel, ale neberu ho, dělám, že tam není, nesnáším ho. Můj táta umřel minulý rok, do sedmi let jsem k němu jezdila. Bydleli jsme všichni spolu i s tátovou přítelkyní, to mi byli asi dva a potom už si to nepamatuju. S máminým přítelem k sobě žádný vztah nemáme“.

Jak to snášela maminka (váš vztah s přítelem)?

„No, já nevím, nevěděla na čí straně má stát. Když jsem byla malá, tak jsem já a bráchové bydleli spolu s máminou sestrou a jejími dětmi a on mámu mlátil a my jsme ho vyhazovali a já jsem mámě na rovinu řekla, že ho nesnáším a tak to je i teď“.

Jak chápeš tuto situaci vůči tebe ze strany maminky?

„Dalo by se říct, že dala přednost jemu přede mnou“.

Jaký byl důvod umístění do institucionální péče DD?

„Záškoláctví, nechodila jsem do školy“.

Máš nějaké sourozence?

„Mám dva vlastní, jednu nevlastní, ta bydlí normálně s mámou od přítele a tři nevlastní od táty. Táta měl ženu, s ní má dvě a teta Renata má ještě jedno dítě. Ze sourozenci se navštěvuju. Momentálně s mámou žije matčina sestra a přítel, ségře je 22 let a žije už jinde a bráchovi je 20 let, taky už není doma, ale všichni jsme si prošli pasťákem, my jsme prostě celá rodina nechodili do školy. Já to nechci svádět na máminýho přítele, je to naše chyba, ale prostě jsme měli k tomu zábrany, mě šikanovala jedna holka ze školy a já jsem dostávala záchvaty, nemohla jsem dýchat“.

Zažila si nějaké nepřiměřené chování vůči tvé osobě?

„Nevlastní přítel mi dal jednu facku, ale fyzicky mi neubližoval, mlátil mámu. Zlost si vybíjel na ní. Už mámu nemlátí, ale hádají se dál. Maminka ho i udala, ale on dostal pouze měsíční podmínku“.

Stýkáš se s rodiči?

„Stýkám se s mamkou každý víkend a prázdniny, třeba o jarních, velkých prázdninách, vánocích, jezdím často“.

Udržuješ s rodinou písemný kontakt?

„Ne, já každý týden jezdím domu, máma nemá facebook, ale telefonujeme si“.

Pomáhá ti rodina finančně?

„Ano, posílá mi peníze od začátku co jsem tady, ze začátku to bylo o mnoho lepší, protože mi máma dávala mnohem víc peněz, ale teď mi dává třeba jen 500,- Kč a dávala mi 1500,- Kč za měsíc“.

II. Výzkumné otázky – umístění a průběh pobytu v DD

Vybavíš si pocity, když jsi přišla do DD?

„Hrůza“.

Podářilo se ti navázat kontakt s ostatními dětmi tady v DD?

„No já jsem sem přišla, měla jsem tady dvě sestřenice a bratrance, tak jsem vždycky byla u nich celé dny a pak jsem se seznámila s kamarádkou tady odsud“.

S kolika dětmi jsi bydlela na pokoji?

„Se sedmi, po nástupu jsem bydlela s většími, teď bydlím také se sedmi ale menšími dětmi“.

Dokážeš popsat, jak probíhaly všední dny po nástupu?

„Celkem stejně, jako teď. Vstávám v 5.00 hod, hygiena běžná, nesnídám, chodím do deváté třídy spolu s dívkou N.“.

Jaké máš mimoškolní aktivity?

„Tancuju, vede nás Hanka Kynychová“.

Jak dlouho ti zabere příprava do školy?

„Nula. Nepotřebuji se učit a nechce se mi“.

Jakou střední školu plánuješ?

„Nevím. Já jsem chtěla jít nejdříve na sociálně-právní, jenže jsem se vykašlala na učení, takže z toho nic nebude. Jsem domluvená se sociálkou a půjdu na „Pramen“, obor kuchař – číšník, pak bych si chtěla udělat barmanský kurz a chtěla bych dělat někde barmanku“.

Jak dlouho ti trvalo začlenění do běžných věcí v DD?

„Špatně, trvalo to týden, já jsem pořád brečela. Já jsem se strašně bála „čeho“ všeho, protože když jsem byla v Krči v diagnostáku, tak jsem si zvykla hned, tam jsem měla strejdu, který mi se vším pomáhal“.

Je to teď jiné?

„Teď už je to dobrý, už se nebojím“.

Jsou ti vychovatelé oporou od chvíle co jsi v DD?

„Ano, pomohli mi“.

Kdo ti pomáhá ve špatné situaci (stres, nemoc...)

„Při příchodu do domova paní ředitelka“.

III. Výzkumné otázky – aktuální situace v DD

Cítíš se u rodičů v bezpečí?

„Já nevím, asi ano. Přítel od mámy je hrozný, nesnáším ho. Když jsem doma, tak tam je, on tvrdí, že mě má rád, ale já jeho nenávidím. On se snaží najít nějakou cestu, ale já nechci, je falešný a pořád pije a řve, je pořád napětí. Raději mlčím, protože nechci dostat“.

Jaká je tvoje současná finanční situace?

„Až dostanu občanský průkaz, tak půjdu na brigádu, kterou mi domluvila sestra. Jinak dostáváme peníze tady v děcáku, někdy vyjdu, někdy ne, dostávám peníze ještě od mámy, tak je to lepší“.

Fungujete s kamarády jako rodina, pomáháte si?

„Pořád, mám kamarády jen tady, fungujeme s kamarády jako rodina, ale s vychovateli ne“.

Jaké máš povinnosti v DD?

„Co se týká vaření, tak nám vaří v kuchyni, nepodílím se. A o víkendech tady nejsem. Prádlo perou a žehlí tety z noční. Pokoj si uklízíme sami“.

Údržba venkovního okolí?

„Každá skupina má svůj úsek, meteme, hrabeme, odhrnujeme sněh“.

Jaké máš volnočasové aktivity v DD?

„Jdu ven, povídat si s kamarády nebo tancovat když se nudíme. Každoročně máme soustředění v hotelu Evropa s Kynychovou a pak máme soutěže. Počítač, TV. Kroužek žádný. Jezdívala jsem dřív na tábory, teď už mě to nebaví, jezdí spíš menší děti“.

V kolik chodíš spát?

„Jak kdy, když mám u sebe notebook, tak záleží jak dlouho vydržím se dívat, někdy i do 04.00 hod. do rána“.

Jak probíhají dny o víkendu?

„Vstávám jak chci, jsem doma. Nesnídám ani doma, sednu si, jdu si zakouřit, hygiena, povídám si s mámou. Máma vaří, já jdu ven, pak přijdu. Den prožívám podle svého. Večer se jdu občas bavit na diskotéku. Přítel mám. Někdy přespávám u kamarádky. S mámou si věříme, vždycky řeknu, že třeba přijdu do 21.00 hod., když to nestíhám, tak zavolám a řeknu že přijdu později“.

Vyhovuje ti tento kontakt s rodiči?

„Ano, stýkám se i s ostatními příbuznými“.

Liší se tyto dny od začátku příchodu do DD?

„Je to o mnoho lepší, ze začátku umístění jsem se bála neděle, když jsem se musela vrátit do děčáku, teď je mi to už jedno. Vztahy s mámou jsou už lepší, můžeme si povídat o všem“.

Cítíš se zdravá?

„Ano. Praktické kontroly jsou pravidelné“.

Jakou školu navštěvuješ?

„ZŠ Pyšely“.

Jsou ti učitelé oporou?

„Ne“.

S jakými největšími problémy se právě potýkáš?

„No jen drogy, kouření marihuany, jsem v tom, chtěla bych se z toho dostat, ale vychovatelé nás nechápou, oni - dáte si to dvakrát, třikrát a po šestý budete závislí, ale oni neví jak často to kouříme, já už to měla několikrát a jsem závislá? No nejsem“.

Z jakých důvodů tě nechtějí z DD pustit?

„Měla jsem pozitivní test na marihuanu“.

Jsi spíše smutná nebo veselá?

„Jak kdy“.

Co ti nejvíc vadí, co ti nedělá dobře na druhých?

„Když jsou kamarádi falešní“.

Cítíš se v DD v bezpečí?

„Já nevím“.

Co by jsi změnila na DD?

„Nějaké tety. Zrušila bych celý DD“.

Jsou pro tebe důležité vztahy s přáteli, vychovateli, rodiči?

„S přáteli ano, s vychovateli jak s kterým a s rodiči jen s mámou“.

Jsou ti vychovatelé oporou?

„Ano. Ale pani ředitelka už teda ne“.

IV. Výzkumné otázky – příprava na odchod z DD (budoucnost)

Máš představu o tom, co budeš dělat po odchodu z DD?

„Pronajmu si byt, domů nepůjdu“.

Diskutují s tebou vychovatelé o tvé možnosti po odchodu z DD?

„Já se s nimi o tom nebavím, vždy to končí hádkou. Já jim říkám, že mám na to ještě čas“.

Říká ti něco dům na půli cesty?

„Moc ne“.

Až budeš opouštět DD, víš kde hledat práci?

„V hotelích, ze školy nám seženou brigády i práci“.

Vybavíš si instituci, která by ti mohla při odchodu pomoci, at' už s bydlením nebo s prací?

„Ne“.

Na koho se obrátíš, když bude špatně?

„Na ségru“.

Jak by jsi chtěla v budoucnu žít?

„Chci vztah, chci mít dítě, dvě, chci se vdát – krásné šaty, atd.“.

Připravil tě DD do praktického života?

„Ano, něco jsem se ale naučila doma, třeba vařit“.

Čeho se bojíš v běžném životě?

„Nevím“.

V. Výzkumné otázky – shrnutí(pohled zpět)

Co považuješ za největší problém nebo obtížnou situaci, se kterou jsi se setkala v DD?

„Hádky s tetou a hádka se sestřenicí“.

Čeho se ti podařilo dosáhnout?

„V páté třídě dobré vysvědčení“.

Čeho by jsi chtěla dosáhnout?

„Nevím“.

Dokážeš nyní posoudit, zda se sem budeš po odchodu z DD ráda vracet?

„Asi ne, nebudu“.

Po zkušenosti v DD, čeho se v osobním životě vyvaruješ?

„Hlavně moje děti budou chodit do školy, nebudou v děcáku a když jo, tak udělám cokoli, aby šly ke mně. Určitě nebudu mít labilního přítele, který mě bude mlátit, uhodí mě jednou, po druhé a pak jde“.

V čem vidíš nevýhody dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin?

„Dětem z děcáku, ty děti co mají rodiny pořád nadávají“.

Co je tvým snem?

„Mít krásný život“.

Věříš, že se ti tento sen splní.

„Já nevím“.

7.3 Případová studie III. – dívka A. 16 let

I. Výzkumné otázky (rodinná anamnéza) dívka A.

Jméno: dívka – A., narozena 1997 (16 let), studuje na OU Kunice „Pramen“ I. ročník, obor – cukrářka.

Od kolika let jsi v dětském domově?

„Od 15 let, přišla jsem na den dětí, do té doby jsem byla v Krči v diagnostáku, tam jsem byla 3 měsíce, před tím jsem byla doma“.

Jaký byl důvod umístění do institucionální péče dětského domova?

„To byly spíše sociální problémy. Já už jdu stejně domů, máma už má byt a práci, už se stará“.

Jaké byly poměry v rodině?

„Žila jsem s mamkou, na tátu si nepamatuji, odešel brzy po mém narození, mamka žije s přítelem a rozumíme si, je jako můj táta“.

Máš sourozence?

„Ano, dvě sestry, jedna je semnou v dětském domově, to je Natálka má 12 let, druhá 1,5 let, je doma. Se sestrou jsem na pokoji.“

Setkala jsi se v rodině s nepřiměřeným chováním vůči tvé osobě, sourozencům, trestali tě, týrali tě?

„Ne“.

Páchal v rodině někdo trestnou činnost jakéhokoli charakteru?

„Ne“.

Styk s rodiči nebo s ostatními příbuznými?

„Jezdím pravidelně se sestrou domu na víkendy“.

Podporovali tě rodiče či ostatní příbuzní od doby, kdy jsi byla umístěna v dětském domově?

„Ano finančně“.

II. Výzkumné otázky – umístění a průběh pobytu v DD

Vybavíš si pocity, když jsi přišla do dětského domova?

„Samotu, bála jsem se, jak to tady bude, když tu budu sama. Natálka tady sice byla, ale vnímala to jinak, líp. Myslela jsem že to bude opačně, ona si našla hned kamarádky, já byla zavřená v pokoji, pořád jsem brečela a nejedla jsem“.

Podářilo se ti navázat kontakt (přátelství s ostatními dětmi)?

„Kamarádky za mnou chodily, ale já jsem s nikým nechtěla mluvit, věděla jsem, že je zbytek rodiny spolu a to mě trápilo, asi po týdnu se vychovatelé dozvěděli, že tančím, přišla za mnou ředitelka a zeptala se jestli nechci tančit, tam jsem si našla kamarádky. Nemohla jsem si tu zvyknout“.

S kolika dětmi jsi bydlel na pokoji?

„S osmi, já jsem nejstarší, dvěma nejmladším jsou tři roky“.

Dokážeš popsat jak probíhaly, probíhají všední dny?

„Ve 4.30 hod. vstávám při praxi, 5.30 hod. když mám školu, na praxi musím být v 7. 00 hod. Ve 4.53 hod. mi jede vlak, z vlaku musím na autobus a pak ještě 2 km pěšky lesem. Chodíme celkem ve třech, ale když jsou nemocné, tak chodím sama. Vychovatelé nás nevozí, myslím si, že nechtějí. Cesta zpět je stejná, chtěla jsem na intr, ale ředitelka mi to zakázala, že bych vůbec nebyla v DD, protože na víkendy jezdím domu a vůbec bychom se neviděli. Školu mám 2x do týdne, jinak mám pořád praxi. Studuji na tři roky, jsem teď v prváku, ale až dodělám ročník, přeřdu do Chabařovic a to už mám kousek. Ráno proběhne hygiena, já nesnídám, nemám na to čas“.

Příprava do školy v dětském domově?

„Tady to nejde, buď je tu hluk nebo se tu musí uklízet, proplácet jízdy do školy, nepotřebuji se extra učit, stačí mi příprava ve škole, ale škola mě baví, jsem spokojená. Učitelé mi nejsou moc oporou“.

Povinnosti v dětském domově (např. mytí nádobí, praní, žehlení, úklid, vaření, údržba okolí dětského domova)?

„Je to podobné jako doma, přijdu ze školy, ukážu žákovskou a buď se jdu učit nebo nejdu protože na to nemám náladu. Pak si uklízím pokoj a pak máme svůj klid. To když jsem tu byla i přes víkendy, tak jsem také pomáhala“.

Volnočasové aktivity v dětském domově?

„Ráda tančím pod vedením Hanky Kynychové“.

V kolik hodin jsi chodíš spát?

„Chodím spát tak kolem deváté hodiny“.

V kolik vstáváš o víkendu když jsi doma?

„Sestra vstává brzy, ale já si přispím o něco déle než přes týden. Ráno máma vstane v 7.00 hod., nakrmí sestru a my si s ní jdeme hrát nebo jdeme ven, máma mezi tím chystá oběd a pak společně obědváme a já jdu ven. Večer mě ještě máma nikam nepouští, myslím na diskotéku“.

V kolik hodin chodíš spát doma?

„Také kolem deváté, jsem tak zvyklá“.

Jaké máš koníčky v dětském domově?

„Tanec, četla jsem ráda, teď už ne, na televizi nekoukám, spíš si povídám s kamarády“.

Chodila jsi na nějaký zájmový kroužek (sport, výtvarná činnost a jiné)?

„Fotbal a pinponk za děcák a když jsem byla doma tak ještě basket“.

Kde se u vašich podle tebe stala chyba?

„Máma fetovala, já a Natálka jsme chodily do školy a babička se jednou naštvála když máma nebyla dlouho doma a přišla sociálka do školy a ředitelka si mě zavolala do kanceláře a tam už byla Natálka a plakala a já už věděla o co jde. Natálka prosila sociálku, že by chtěla ještě vidět mámu a oni že už ne, a ptala se jestli to máma ví, že jdeme pryč, prý že ví, ale přitom to vůbec nevěděla. Máma pak přišla do školy s celou mou rodinou a nedopadlo to dobře“.

Myslíš si, že mamka má ještě s drogami problémy?

„Už nemá, vlastně jak nás vzali do Krče, tak ona vlastně hodně dlouho fetovala a do toho ještě čekala Darinku, takže jsem byla ve stresu ještě víc, protože jsem se bála o ní a o Darinku, no a pak jsem chtěla aby nás sociálka dala do Prahy. Věděla jsem že máma nemá peníze a že takto bychom se více viděli, ale oni nás dali do Pyšel. No a pak když za námi celý rok nejezdila, tak jezdila jen babička a přítel od mámy, ten jediný se o nás staral. Máma pak jednou zavolala babičce, že už nemůže, že nechce takhle žít, že s tím chce skončit a že chce do Bohnic. Ale v Bohnicích ji nechtěli přijmout, protože řekli, že mají plno, ale plno neměli, babička zavolala policajty a pak jí tam vzali, pak ji vzali na Karlov, tam byla skoro 2 roky, teď už je normálně na Hurce a už je na doléčováku, už má vše za sebou, teď už je to dobrý“.

Věříš mámě, že to dokáže?

„Ano, je to hezký, když máma přijde za Natálkou, já mezi tím dojedu ze školy a vychovatelé, řeknou dobrý de paní....., Vám to sluší, protože když jí viděli tehdy tak byla hubená, ošklivá, já jsem se za ní styděla, hlavně mě to bolelo, protože když jsem jí viděla jak vypadá, jak nám neměla co přinést, když něco přinesla, musela něco odnést do bazaru nebo když v těch vedrech chodila za námi pěšky těhotná, zřízená, spala po barákách, jen aby nás mohla vidět, to byla katastrofa“.

A co přítel, také bral drogy?

Taky, ale nechodil do žádné tý skupiny, ale oni ho zavřeli protože neplatil na svého kluka, pak byla ta amnestie a pustili ho. Máma ještě byla tu dobu na doléčováku a on mi volal, že ho pustili, že hned druhý den přijede, že se na nás hrozně těší, že nám doveze jídlo a sladkosti. Ptal se i na mámu, protože s ní nebyl ve spojení, nevěděl vůbec kde je“.

Myslíš si, že teď už je to na lepší cestě?

„No už máme byt, za 14 dní budeme platit první nájem, já jsem měla už teď nastoupit na tu Chabařovickou, ale oni chtějí, abych dodělala ročník tady a máma už taky má práci. Přítel práci má a vždycky jí měl, je vyučený automechanikem. Domů si mamka vezme i Natálku“.

Jaký máš vztah k drogám ty?

Třeba když holky kouří trávu, tak jim říkám proč to děláte, vždyť to není normální, vypadáte jak dementi, ničíte si zdraví, já teda taky kouřím od jedenácti, protože máma fetovala, hlídala jsem Natálku, musela jsem shánět jídlo protože jsme měly hlad, třeba jablka abych jí měla co dát, tak jsem prostě začala kouřit, byla jsem ve špatný partě, ale to že kouřím je rozdíl než fet. Třeba máma je na mě hrdá, když u nás ve škole byla drogová policie a já byla čistá“.

Byly ti vychovatelé oporou?

„Ano, já jsem zrovna přišla na víkend a byl tady strejda V. a jediný on mi přišel takový, že není falešný. Přišel, řekla „ahoj, já jsem strejda V., jsem tvůj nový strejda, tohle je tvoje hezká nová teta T.“, ty jsou fakt upřímní. Tady v děcáku jinak hraje každý sám za sebe. Tady se nemůže říct, že jsme dobrý kamarádky. Mám kamarády i mimo děcák“.

Kdo ti nejvíce pomáhal v období, kdy ti nebylo dobře, jak po psychické stránce, tak po fyzické stránce (stres, nemoc, problémy ve škole, s kamarády, s rodinou atd.)?

„Natálka a rodina“.

III. Výzkumné otázky – aktuální situace v DD

Navazuješ snadno přátelské/partnerské vztahy?

„Nemám potřebu“.

Cítíš se u rodičů v bezpečí?

„Ano“.

Podporují tě rodiče či ostatní příbuzní?

„Ano“.

Rozumíte si se svými rodiči?

„Teď už ano“.

Jaká je tvoje současná finanční situace?

„Tady dostáváme peníze každý měsíc, to co dostanu od mámy tak s tím si hospodařím tak, abych vyšla. Brigádu si sháním o prázdninách a už se budu moc trochu osamostatnit, spíš, abych věděla do čeho jdu“.

Fungujete jako rodina, pomáháte si (sourozenci)?

„Ne, jen s Natálkou a s kamarádkou O.“.

Liší se nyní všední dny od začátku působení v dětském domově?

„Je to stejný, rychle pryč“.

Jak nyní trávíš volný čas (hudba, PC, TV, sport, knihy, atd.)?

„Dokud mamka nebyla v pořádku, tak jsem byla o velkých prázdninách v Chorvatsku, u Kynychové, pak si mě vzala ještě teta, ale teď už nejezdím akorát sestra byla.“

Co tvé tělesné zdraví?

„Jsem zdravá, k lékaři chodím na preventivky“.

Máš potíže se spánkem, spíš dobře?

„Ano, prostě se v noci budím ve dvě a nemůžu spát“.

S jakými největšími problémy se právě potýkáš?

„Momentálně o žádných nevím“.

Kdo ti nejvíce pomáhá na zlepšení nálady?

„Hudba, moje Natálka, rodina a kamarádka O.“.

Která aktivita ti pomáhá ke zlepšení nálady?

„Tanec“.

Jsi spíše smutná nebo veselá?

„Veselá“.

Popiš, co ti nejvíc vadí, co ti nedělá dobře (od druhých)?

„Když lžou“.

Cítíš se v dětském domově v bezpečí?

„Ne“.

Jsou ti vychovatelé oporou?

„Někteří“.

Jsou pro tebe důležité vztahy, s kým?

„S přáteli ne, s vychovateli a s rodiči ano“.

Co by jsi změnila, vylepšila, zrušila v dětském domově?

„Úplně všechno, na děcáku všechno“.

Jsi v dětském domově šťastný, šťastná?

„Ne“.

IV. Výzkumné otázky – příprava na odchod z DD (budoucnost)

Je Váš dětský domov zapojen do některých projektů na pomoc mladým lidem odcházejících z dětského domova? Víš co je to Dům na půli cesty?

„O žádném projektu nevím, ale co je to Dům na půli cesty, to vím“.

Diskutují s tebou vychovatelé o tvé možnosti po odchodu z dětského domova?

„Mluvím o tom s mámou, vychovatelé semnou taky, ale vědí, že půjdu pryč, přijde mi, že je jim to jedno“.

Jaké zaměstnání by jsi chtěl po dokončení studia dělat, co by tě bavilo?

„Cukrářka“.

Až budeš opouštět dětský domov, víš kde si hledat práci?

„Ano, na pracáku“.

Víš, na koho se máš obrátit v případě nějakých problémů?

„Půjdu na úřad“.

Jak by jsi chtěla v budoucnu žít, popiš (práce, bydlení, vztah, rodina, děti, atd.)?

„Chtěla bych mít klid, chtěla bych mít svoje, abych si mohla brát k sobě sestru, o dětech zatím neuvažuji. Chtěla bych se osamostatnit“.

Myslíš, že dovedeš vést vlastní domácnost (vařit, prát, žehlit, atd.)?

„Ano“.

Myslíš si tedy, že tě dětský domov připravil do života po praktické stránce?

„Musela jsem to dělat doma, když máma nebyla doma, naučil mě to život. DD mě nepřipravil“.

Bojíš se něčeho v „běžném životě“, čeho?

„Jo, všeho, to je prostě ta krutá realita“.

V: Výzkumné otázky – shrnutí (pohled zpět)

Co považuješ za největší problém nebo obtížnou situaci, se kterou jsi se setkala v dětském domově?

„Ano, když jsem se pohádala s tetou, protože se navázela do mé mámy“.

Z čeho máš největší starosti nebo obavy?

„Nevím, bojím se, že mi to co chci nevyjde na poprvé“.

Čeho se ti podařilo dosáhnout?

„Abych byla k lidem upřímná, abych nelhala. Zkušenostmi vím co mě kdy v životě čeká“.

Čeho by jsi chtěla dosáhnout?

„Chci dodělat školu“.

Dokážeš nyní posoudit, zda se budeš po odchodu z dětského domova ráda vracet?

„Až budu větší a budu mít děti, přijedu sem a řeknu tak tady jsem byla, budu to říkat hrdě, že to tu bylo dobrý i hrozný“.

Pohled na situaci tvého umístění do dětského domova – čeho se v osobním životě vyvaruješ (u svých dětí, ve vztahu k partnerovi, obecně)?

„Abych jim nedávala takovou volnost, nemůžu je prostě držet, to by bylo ještě horší, prostě najít střední cestu“.

V čem vidíš nevýhody dětí z dětského domova v běžném životě oproti dětem z rodin?

„To je těžký, jsou tu děti, kteří se pořádně neznají, tak jak by se měly znát, ale když spolu jdeme, tak jsme strašně vulgární, my jdeme na ulici, každý se nás bojí, hele to je ta holka s děcáku, všichni nás dávají do jednoho pytle. Jsme prostě z děcáku, tak to je“.

Co je tvým snem?

„Abych dokázala to co si přeju“.

Věříš, že se ti splní?

„Ano, věřím“.

7.4 Případová studie IV. – dívka S. 15 let

I. Výzkumné otázky (rodinná anamnéza) dívka S.

Jméno: dívka S., narozena 1998 (15 let), studuje ZŠ Pyšely

Od kolika let jsi v dětském domově?

„Od tří let, tady jsem byla tři roky, pak jsem šla v osmi letech domu, kde jsem byla přes rok“.

V případě, že jsi v dětském domově od útlého věku (3 -5 let), pamatuješ si na své předchozí působení v rodině, kojeneckém ústavu?

„Nevím, když jsem byla malá tak jsem mámu nepoznala, byla jsem umístěna v Klokánku, v 8 letech se o mě začala máma zajímat, vzala si mě domů, ale pak jsem skončila v děčáku, protože mě její přítel bil. Žili jsme společně s mámou, jejím přítelem, s bratrem, kterému je teď 25 let a bydlí už jinde a se sestrou, která žije s mým biologickým otcem v Turecku. Otec je Turek. S tátou se stýkáme dlouho, tak asi od čtvrté třídy a celkem pravidelně, naposledy jsem ho viděla před vánocemi. Matka už s přítelem nežije, byly spolu deset let, nyní žije sama“.

Jaký byl důvod umístění do institucionální péče dětského domova?

„Přítel mámy mě pořád mlátil, máma o tom vůbec nevěděla, protože chodila do práce a bil mě v její nepřítomnosti. Pak jsem přestala chodit i do školy, chtěla jsem se zabít, přijela kriminálka a odvezli mě sem“.

Setkala jsi se v rodině s nepřiměřeným chováním vůči tvé osobě, sourozencům, trestali tě, týrali tě?

„Ano, byl u toho i brácha, ale toho nebil, mámu bil taky“.

Páchal v rodině někdo trestnou činnost jakéhokoli charakteru?

„Ano, matčin přítel a měl toho docela dost“.

Styk s rodiči nebo s ostatními příbuznými?

„Ano, s babičkou, ale ta žije v Německu, když přijede, tak se vidíme. K mámě jsem jezdila na víkendy pořád, ale teď už se nevidáme. Telefonuju a píšeme si přes facebook s bráchou i s mámou, celkem často, máma jezdí za mnou jednou za dva měsíce, kdysi jezdila každý víkend. My už si prostě nerozumíme“.

Podporovali tě rodiče či ostatní příbuzní od doby, kdy jsi byla umístěna v dětském domově?

„Ano máma, podporovala mě finančně i mi vozila dárky, teď už nevozí nic ani mi nedává peníze“.

II. Výzkumné otázky – umístění a průběh pobytu v DD

Vybavíš si pocity, když jsi přišla do dětského domova?

„Smutek, že jsem sama, vztek na mámu a strach z lidí“.

Podařilo se ti navázat kontakt (přátelství s ostatními dětmi)?

„Jo, zvykla jsem si hned“.

S kolika dětmi jsi bydlela na pokoji?

„Od těch osmi jsem bydlela jen s jednou holčkou, a teď jsem taky s jednou. My jsme jediná skupina, která má pokoj pro dva“.

Je tento pokoj něčím vyhraněný?

„Ne“.

Dokážeš popsat jak probíhaly, probíhají všední dny?

„Vstávám v 6.00 hodin, nesnídám, odcházím do ZŠ Pyšely, příprava do školy mi zabere půl hodiny, nechce se mi učit. Prospěch ve škole není moc dobrý a učitelé mi určitě nejsou oporou. Spát chodím kolem půlnoci. Povinnosti v dětském domově mám běžné, úklid na pokoji, držím samosprávu. Sejdeme se každý měsíc, máme sezení, jsou to diskuse, je to jeden zástupce z každé skupiny a my spolu mluvíme o chování, co dětem nejvíce vadí, jaké mají problémy a pak se je snažíme s ostatními dětmi řešit“.

Dokážeš popsat jak probíhaly, probíhají dny o víkendu?

„O víkendu vstávám v 10.00 hod. Nesnídám, pomůžu malým dětem a jdu připravovat společně s ostatními oběd. Potom jdu s holkama ven nebo tu je nějaká akce (koncerty). Když jsem v dětském domově, tak si jdeme zatančit nebo jsem na facebooku. Na televizi se nekoukám. Spát chodím pozdě, kolem 02.00 hod. ráno“.

Jak se ti podařilo začlenit do běžného života v dětském domově?

„Největší oporou mi byla teta M., od malička mě zná, je tady i teď, se vším mi pomáhá. Když jsem se vrátila zvykla jsem si hned, protože jsem to tu už znala a byla tu i jedna kamarádka, se kterou jsem se před odjezdem domů kamarádila“.

Byly ti vychovatelé oporou?

„Ano, teta M“.

Kdo ti nejvíce pomáhal v období, kdy ti nebylo dobře, jak po psychické stránce, tak po fyzické stránce (stres, nemoc, problémy ve škole, s kamarády, s rodinou atd.)?

„Teta M. a kamarádka V.“

III. Výzkumné otázky – aktuální situace v DD

Navazuješ snadno přátelské/partnerské vztahy?

„Ano“.

Jsi nyní v kontaktu s rodiči nebo ostatními příbuznými?

„S tátou jsem v kontaktu přes facebook denně, s mámou taky, kdysi jsem strašně řešila, proč za mnou nejezdí, ale už to neřeším, myslím si, že je to z důvodu peněz a z celkového nezájmu o mě. Když to srovnám, vycházím s tátou líp než s mámou a přijde mi, že má o mě větší zájem než ona. Táta by si mě vzal k sobě, ale já tam nechci, bojím se tam jet“.

Cítíš se u rodičů v bezpečí?

„Když už jsem byla doma, tak jsem se ráda vracela zpátky do domova“.

Podporují tě rodiče či ostatní příbuzní?

„Mamka už ne, ale táta pořád“.

Rozumíte si se svými rodiči?

„S mámou ne, s tátou ano, dokáže mě pochopit“.

Zvládáš sama hospodařit se svými financemi?

„Ano, teda jak kdy“.

Máš na pokoji pořád stejné spolubydlící (kolik)?

„Jednu, stejně starou kamarádku“.

Jak často hovoříš se svými kamarády?

„Pořád“.

Fungujete jako rodina, pomáháte si?

„Ne, tady spíš žijeme každá za sebe, někdy s kamarádkou V.“

Liší se nyní všední dny od začátku působení v dětském domově?

„Je to tu horší, jsem už starší a oni mě nechápou, když jsem byla malá, tak jsem si jen hrála, všechno bylo fajn. Třeba bych chtěla jít na delší dobu ven a vychovatelé mi to nedovolují“.

Co tvé tělesné zdraví?

„Ano jsem zdravá, lékaře pravidelně navštěvuju“.

S jakými největšími problémy se právě potýkáš?

„Faleš lidí“.

Kdo ti nejvíce pomáhá na zlepšení nálady?

„Kamarádka V.“.

Která aktivita ti pomáhá ke zlepšení nálady?

„Tanec“.

Jsi spíše smutná nebo veselá?

„Nevím, spíš veselá“.

Cítíš se v dětském domově v bezpečí?

„Ano“.

Jsou ti vychovatelé oporou?

„Jak kteří“.

Jsou pro tebe důležité vztahy, s kým?

„S kamarádkou V. určitě, pak s tetou, s mámou ne, a s tátou ano“.

Co by jsi změnila, vylepšila, zrušila v dětském domově?

„Změnila bych vychovatele, zrušila bych to tu celý“.

Jsi v dětském domově šťastná?

„Ne“.

IV. Výzkumné otázky – příprava na odchod z DD (budoucnost)

Diskutuj s tebou vychovatelé o tvé možnosti po odchodu z dětského domova?

„Ne, ale byli jsme se podívat v domě na půli cesty“.

Jaké zaměstnání by jsi chtěla po dokončení studia dělat, co by tě bavilo?

„Servírku“.

Až budeš opouštět dětský domov, víš kde si hledat práci?

„Ne“.

Víš, na koho se máš obrátit v případě nějakých problémů?

„Vůbec nevím, asi na přítele“.

Jak by jsi chtěla v budoucnu žít, popiš (práce, bydlení, vztah, rodina, děti, atd.)?

„Chtěla bych mít vlastní bydlení, rodinu a přítele“.

Myslíš, že dovedeš vést vlastní domácnost (vařit, prát, žehlit, atd.)? Učíte se těmto činnostem v dětském domově?

„Ano, naučila jsem se to tady“.

Myslíš si tedy, že tě dětský domov připravil do života po praktické stránce?

„Ano“.

Bojíš se něčeho v „běžném životě“, čeho?

„Budoucnosti, nevím co budu dělat“.

V: Výzkumné otázky – shrnutí (pohled zpět)

Co považuješ za největší problém nebo obtížnou situaci, se kterou jsi se setkala v dětském domově?

„Útěk z dětského domova“.

Čeho se ti podařilo dosáhnout?

„Nevím“.

Čeho by jsi chtěla dosáhnout?

„Zatím to neřeším“.

Dokážeš nyní posoudit, zda se budeš po odchodu z dětského domova ráda vracet?

„Tak to nevím“.

Pohled na situaci tvého umístění do dětského domova – čeho se v osobním životě vyvaruješ (u svých dětí, ve vztahu k partnerovi, obecně)?

„Chci být lepší máma a chtěla bych mít pracovitěho přítele, který mi nebude ubližovat“.

V čem vidíš nevýhody dětí z dětského domova v běžném životě oproti dětem z rodin?

„Určitě, když někam jdu, tak jsem pro všechny čorka, fetka, a dítě z rodiny je poslušný, hodný a má všechno“.

Co je tvým snem?

„Chci už být pryč. Chtěla bych mít taneční studio“.

Věříš, že se ti splní?

„Ano věřím“.

7.5 Případová studie V. – dívka O. 16 let

I. Výzkumné otázky (rodinná anamnéza) dívka O.

Jméno: dívka O., narozena 1998 (16 let), studuje I. ročník na OU Kunice, obor – cukrářka.

Od kolika let jsi v dětském domově?

„Jsem tady od 13. srpna 2013“.

Prošla jsi i jinými ústavami?

„Od deseti let do čtrnácti let jsem byla tady v dětském domově, pak jsem byla rok a půl u táty. Potom jsem byla umístěna do diagnostáku, kde mě po třech měsících umístili sem“.

Jaký byl důvod umístění do institucionální péče dětského domova?

„Sociální problémy“.

Jaké byly poměry v rodině?

„Do deseti let jsem žila doma s mámou, mladším bratrem (6 let) a jejím přítelem. Bydleli jsme v Teplicích, máma se rozešla s přítelem a v tu chvíli jsme neměli kam jít, neměli jsme peníze, já jsem do toho ještě byla nemocná, měla jsem vysoké teploty, nechtěla jsem jít k žádným příbuzným, a tak nás máma dala do Klokánku v Praze, s tím že do čtrnácti dnů si nás vezme zpět. Máma nepřijela, nejevila žádný zájem, k tátovi jsem šla ve čtrnácti, brácha zůstal v děčáku, ale moc jsme si s tátou nerozuměli, utíkala jsem, nechodila jsem ani do školy a pak jsem skončila v diagnostáku. S tatínkem jsme se do čtrnácti let nestýkali, byl ve vězení, jen jsme si volali a posílal mi dopisy, pak ho pustili na podmínku, v tu chvíli jsem byla u něj. Momentálně je opět ve vězení“.

Máš sourozence?

„Je nás celkem šest, z toho je jeden šestiletý bratr tady. O ostatních bratrech nevím, jsou už dospělí, nestýkáme se, také si prošli dětským domovem“.

Setkala jsi se v rodině s nepřiměřeným chováním vůči své osobě, sourozencům, trestali tě, týrali tě?

„Ano, ze strany matčiného přítele, byl bráchu, spolu jsem se jen hádali“.

Páchal v rodině někdo trestnou činnost jakéhokoli charakteru?

„Ano, matčin přítel, měl problémy s drogami“.

Styk s rodiči nebo s ostatními příbuznými?

„Ano, tady mě navštěvoval táta se svou přítelkyní. Teď už jezdí jen tátova přítelkyně. Jinak se stýkám s babičkou, s mámou vůbec nejsme v kontaktu“.

Podporovali tě rodiče či ostatní příbuzní od doby, kdy jsi byla umístěna v dětském domově?

„Táta teď nemůže, je ve vězení, ale jeho přítelkyně mě podporovala a pořád podporuje“.

II. Výzkumné otázky – umístění a průběh pobytu v DD

Vybavíš si pocity, když jsi přišla do dětského domova?

„Tak já jsem měla radost a byla jsem zároveň i smutná. Smutná proto, že se to u táty nepovedlo a že jsem zpátky tady. Měla jsem tu kamarádky a bráchu, všechny jsem tu znala, tak to pro mě nebylo nic nového“.

S kolika dětmi jsi bydlela, bydlíš na pokoji?

„S pěti dětmi, s bratrem jsme spolu ve skupině“.

Dokážeš popsat jak probíhaly všední dny?

„V týdnu vstávám v 5.30 hod., nasnídám se a jedu do školy. Vracím se kolem 16.00 hod., udělám si školu, tak asi hodinu a pomůžu mladším ve skupině a jdu za kamarádkami nebo jsem na počítači. Spát chodím kolem 21.00 hod.“.

Dokážeš popsat jak probíhaly dny o víkendu?

„O víkendu si přispím, vstávám tak kolem deváté hodiny, nasnídám se a jdeme uklízet. Pak společně připravujeme oběd. Pak máme volno, když je potřeba jdeme dělat co je potřeba, uklízet odpadky kolem domova, většinou teda uklízíme nedopalky, protože tady hodně dětí kouří.“

Jak se ti podařilo začlenit do běžného života v dětském domově?

„No na začátku jsem si zvykala dlouho, nikoho jsem tu neznala, nikomu jsem nevěřila. Trvalo to tak měsíc. Pak když jsem sem přišla po druhé, tak to bylo lepší, ale zvykám si na to, že jsem zase tady, už jsem sem nechtěla“.

Jaké jsi měla, máš koníčky v dětském domově nebo jak trávíš volný čas?

„ Ráda maluju, nechodím do žádného výtvarného kroužku, maluju jen tak pro radost, pro někoho, ještě vymýšlím básničky. Někdy koukám na televizi nebo jsem na počítači, knihy nečtu“.

Jezdil jsi na výlety (tábory, plavání, bruslení, kino, zoo a jiné) v rámci dětského domova?

„Ano, jezdili jsme společně s vychovateli na tábory, koncerty, byli jsme i na různých exkurzích nebo výletech.“

Byly ti vychovatelé oporou?

„Jak který, každý je jiný“.

Kdo ti nejvíce pomáhal v období, kdy ti nebylo dobře, jak po psychické stránce, tak po fyzické stránce (stres, nemoc, problémy ve škole, s kamarády, s rodinou atd.)?

„Kamarádi, brácha“.

III. Výzkumné otázky – aktuální situace v DD

Navazuješ snadno přátelské/partnerské vztahy?

„Celkem jo“.

Jsi nyní v kontaktu s rodiči nebo ostatními příbuznými?

„Navštěvuje mě tady tátova přítelkyně, s ní si rozumím, jezdím k ní na prázdniny nebo ještě jezdím k tetám, cítím se u nich dobře, vycházíme spolu, můžeme spolu mluvit o všem“.

Cítíš se u rodičů v bezpečí?

„To jako nemůžu nějak říct, s mámou se nestýkám a u táty už nejsem, když jsem u přítelkyně od táty, tak tam je mi dobře a ještě u tet“.

Podporují tě rodiče či ostatní příbuzní?

„Jen přítelkyně od táty a někdy teta“.

Rozumíte si se svými rodiči?

„S tátou odstupem času ano, s mámou ne“.

Jaká je tvoje současná finanční situace?

„Dostávám kapesné tady v děčáku, někdy od tátové přítelkyně a tety, tady ty peníze si nechám, ale peníze z děčáku musím vždy nahlásit, kolik chci a na co je mám“.

Zvládáš sama hospodařit se svými financemi?

„Myslím že jo“.

Máš na pokoji pořád stejné spolubydlící (kolik)?

„Ano, je nás tu pět, pomáháme si“.

Jak často hovoříš se svými kamarády?

„Docela často, hodně mluvím s bráchou“.

Liší se nyní dny od začátku působení v dětském domově?

„Když jsem tu byla od deseti let, tak jsem si těžko zvykala, ale pak už to šlo, brala jsem to asi všechno jinak, spíš mě štvala ta situace doma, to že máma o nás nemá zájem, že ani nevím, jak se má, že jí je jedno, co děláme. A teď už jsem si na to zvykla, je mi to už jedno, ale zase jsem starší a vidím to nějak jinak, hůř vycházím s vychovateli, chtěla bych mít víc volnosti, jsou tady strašně nedůvěřivý“.

Co tvé tělesné zdraví?

„Ano, jsem zdravá, jen budu brát léky na alergii. Jinak pravidelně chodím k lékaři, k zubaři a k normálnímu“.

Jakou školu navštěvuješ?

„Jezdím na SOŠ do Kunic, kde se učím cukrářkou prvním rokem, baví mě to. Ráda chodím na praxi, škola je už horší, ale jde to. Jo učitelé nejsou tak hrozný, třeba jak na základce.“

S jakými největšími problémy se právě potýkáš?

„Nevím, žádné teď nemám, možná vyrovnat se s tím, že jsem zase tady“.

Kdo ti nejvíce pomáhá na zlepšení nálady?

„Kamarádi, brácha, někdy i vychovatelé, ale třeba se zavřu v pokoji a maluju si nebo skládám nějakou básničku“.

Jsi spíše smutná nebo veselá?

„Teď spíš smutná“.

Popiš, co ti nejvíc vadí, či co ti nedělá dobře (od druhých)?

„Když jsou lidi falešný, kamarádi, někteří vychovatelé“.

Cítíš se v dětském domově v bezpečí?

„Ne“.

Jsou pro tebe důležité vztahy, s kým?

„S bráchou určitě, s kamarády jen s některými a s vychovateli spíš ne“.

Co by jsi změnila, vylepšila, zrušila v dětském domově?

„Některý lidi a i děcák“.

Jsi v dětském domově šťastná?

„Určitě ne“.

IV. Výzkumné otázky – příprava na odchod z DD (budoucnost)

Je Váš dětský domov zapojen do některých projektů na pomoc mladým lidem odcházejících z dětského domova?

„Ani nevím“.

Máš představu o tom, kam bys chtěla po odchodu z dětského domova jít?

„Nevím, možná k tátovi, ale nevím jestli to bude lepší než kdysi“.

Diskutují s tebou vychovatelé o tvé možnosti po odchodu z dětského domova?

„Mluví o tom co můžu dělat až půjdu tady odsud pryč“.

Jaké zaměstnání by jsi chtěla po dokončení studia dělat, co by tě bavilo?

„Nevím, třeba někde v cukrárně“.

Až budeš opouštět dětský domov, víš kde si hledat práci?

„No buď přes známé nebo půjdu na pracák“.

Víš, na koho se máš obrátit v případě nějakých problémů?

„Nevím, ted' mě nic nenapadá“.

Jak by jsi chtěla v budoucnu žít, popiš (práce, bydlení, vztah, rodina, děti, atd.)?

„Chtěla bych si najít práci, vlastní byt a vzít si bráchu k sobě, být samostatná“.

Myslíš, že dovedeš vést vlastní domácnost (vařit, prát, žehlit, atd.)? Učíte se těmito činnostem v dětském domově?

„Myslím že jo, něco jsem se naučila doma, něco u táty, něco tady v domově“.

Myslíš si tedy, že tě dětský domov připravil do života po praktické stránce?

„Tak na půl“.

Bojíš se něčeho v „běžném životě“, čeho?

„Co bude“.

V: Výzkumné otázky – shrnutí (pohled zpět)

Co považuješ za největší problém nebo obtížnou situaci, se kterou jsi se setkala v dětském domově?

„Že jsem se sem musela vrátit“.

Z čeho máš největší starosti nebo obavy?

„Co bude pak, až odsud odejdu“.

Čeho se ti podařilo dosáhnout?

„Chovat se líp k lidem, které mám ráda, myslím bráchu a opravdové kamarádky, vážit si toho, že je mám“.

Čeho by jsi chtěla dosáhnout?

„Abych se měla dobře“.

Dokážeš nyní posoudit, zda se budeš po odchodu z dětského domova ráda vracet?

„Asi ne“.

Pohled na situaci tvého umístění do dětského domova – čeho se v osobním životě vyvaruješ (u svých dětí, ve vztahu k partnerovi, obecně)?

„Určitě nedám svoje děti do děčáku, můj přítel aby nebral drogy, byl by mi věrný a bral mě takovou jaká jsem“.

V čem vidíš nevýhody dětí z dětského domova v běžném životě oproti dětem z rodin?

„Lidi z venku nás hází všechny do jednoho pytle, jsme ti špatní, když je problém, jsme to my děti z děčáku“.

Co je tvým snem?

„Jít do pořadu „Pošta pro tebe“ a vyhledat své bráchy, nevím kde jsou, ale strašně bych je chtěla najít. Pak si vzít ještě bráchu k sobě a postarat se o něj, v děčáku ho nenechám“.

Věříš, že se ti splní?

„Budu dělat všechno pro to, aby se mi to povedlo“.

8 Diskuse - vyhodnocení případových studií

U těchto vybraných klientů z dětského domova Pyšely se vyskytovaly tyto společné znaky:

- *vyrůstali v neúplné nebo doplněné rodině;*
- *byla jim nařízena ústavní nebo ochranná výchova;*
- *v rodinách těchto dětí bylo nepodnětné, zanedbávající rodinné prostředí;*
- *ve škole byly zaznamenány výchovné problémy;*
- *dívky z dětských domovů společnost nálepkuje.*

Rozhovory byly rozděleny do pěti bloků, které mapují život dívek umístěných v dětských domovech. Výzkum zvoleného tématu byl relativně obtížný. Samotné rozhovory s respondenty bylo pojata v neformální a nenucené rovině. Tím také vznikala u mnohých respondentů v některých případech snaha o opuštění daného tématu a konverzaci o jiných tématech. Také vzhledem k choulostivosti určitých otázek bylo i pro mě obtížné rozvíjet určité části rozhovoru. Ale i přes tyto obtíže je možné jejich výpovědi shrnout a nalézt v nich určité společné znaky.

První blok výzkumných otázek byl zaměřen na rodinnou anamnézu dívek. Lze odhalit některé postoje jak dětí, tak i zařízení, které dívky vychovávalo, a najít mezi jednotlivými částmi rozhovoru souvislosti. Z uvedených rozhovorů vyplývá řada skutečností, které situaci dívek z dětského domova blíže specifikují, a které jej do jisté míry ovlivnily. Jedním významným faktorem je především rodina a vývoj rodinné situace. V dysfunkční rodině jsou nějakým způsobem narušeny její funkce. Rodiče nejsou často schopni zajistit základní potřeby dítěte, jeho sociální, tělesný i duševní vývoj může být narušen (ČECHOVÁ, MELLANOVÁ, ROZSYPALOVÁ, 2003).

Z rozhovoru je patrný vliv rodinných vztahů. Zde je možné objasnit první vyslovenou hypotézu. ***1. Děti z dětských domovů ve většině případech přicházejí z dysfunkčních rodin.*** Z případových studií vybraných klientů je patrné, že všechny dívky pocházejí z neúplných rodin a z nemanželských poměrů. V případě dívky A., svého otce vůbec nepoznala, protože rodinu opustil krátce po jejím narození. Dívka S. svou matku poznala až ve svých osmi letech, kdy o ni projevila zájem. Ostatní dívky žily v rodinách s vlastní matkou, sourozenci a ve všech případech měly matky nový vztah. Všechny uvedené rodiny byli problémové s nedostatečnou péčí o děti, kde hlavními aktéry fyzického napadání, až na jeden případ byli partneři matek. Jde o nepodnětné,

disharmonické, zanedbávající rodinné prostředí, hrubě výchovně závadné, kde docházelo k nadměrným fyzickým trestům, nadměrnému užívání alkoholu a nezaměstnanosti rodičů. Dívka S. tuto rodinnou situaci psychicky nezvládla a pokusila se o sebevraždu. Tyto faktory se významně podílely na nepříznivém vývoji osobnosti dětí, které v tomto prostředí vyrůstaly. V případě dívky A., která vyrůstala s matkou, sestrou a matčiným přítelem, byla do poslední chvíle před umístěním do diagnostického ústavu společně se svou sestrou svědkem požívání návykových látek ze strany matky. Dívky byly zanedbávané, nebyly tak mnohdy zabezpečeny jejich základní potřeby, zanedbávaly povinnou školní docházku a vzhledem k tomu, že matka byla v jiném stavu s kombinací požívání návykových látek, se strach o matku stupňoval, což obě dívky velice špatně psychicky snášely. Dívka A., vnímala celou situaci velice negativně, tento vliv v nelibé domácí situaci na druhou stranu upevnil sourozenecké vztahy a z jejího pohledu utvrdil negativní postoj k drogám oproti ostatním dívkám, u kterých bylo testem zjištěno užití návykové látky. Zde vyplynula hypotéza č. 2. ***V rodinách těchto dětí bylo nepodnětné, zanedbávající rodinné prostředí.*** Tato hypotéza se v těchto případech potvrdila.

Důsledky rodinného prostředí a výchovného působení rodiny byly tak důvodem umístění dětí do diagnostických ústavů a následně do dětských domovů v Pyšelicích. Nejde o důsledky, které by se projevovaly bezprostředně a okamžitě, ale začnou se projevovat následně ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty, či dokonce až na začátku jeho dospělosti (MATĚJČEK, DYTRYCH, 2002). Dalším faktem dysfunkčnosti rodin jsou další sourozenci dívek, kteří jsou nebo byli umístěny ve stejném ústavním zařízení. Dívka N. žije v domově společně s bratry (10, 8, 5 let). Dívka V. pochází ze čtyř sourozenců, kteří již dovršili plnoletosti a odešli z dětského domova a žijí vlastním životem mimo rodinu. Dívka A. žije společně se sestrou (12 let) v domově, nejmladší sestru (29 měsíců) vychovává babička. Matka dívek momentálně prochází léčbou ze závislosti na návykových látkách. Dívka O. pochází se šesti dětí, čtyři bratři dovršili plnoletosti a žijí mimo rodinu, pátý bratr (6 let) je umístěn ve stejném zařízení jako dívka. Dívka S., má dva sourozence, z toho sestru, která žije s vlastním otcem v Turecku a bratr (25 let) žije mimo rodinu. V prvním bloku výzkumných otázek se tvrzení hypotézy č.1 v těchto případových studiích potvrdilo.

Druhý a třetí blok se vzájemně prolínají, mapují začátek i průběh pobytu a aktuální situaci v dětském domově. V případech, kde je rodina zastoupena vychovateli a domov je nahrazen kolektivním zařízením, je velmi důležité, do jaké míry je jedinci umožněno

vytvářet pozitivní vazby s ostatními lidmi a jak je rozvíjena jeho osobnost. Dětský domov má co nejlépe nahradit rodinu, je zapotřebí, aby se v tomto prostředí vyvíjelo co nejvíce pozitivních vztahů, a aby bylo toto prostředí naplněno důvěrou. Prvotní pocity dívek při umístění do domova byly mnohdy vyjádřeny jedním slovem „hrůza, smutek, vztek, samota, strach“. Dominantou pocitů, které vyplývají z rozhovorů je jednoznačně vztek. Vztek na rodinu, v těchto případech především na matku, která nedokázala zajistit funkčnost rodiny a ovlivnit negativní chování svého druha. Dívka O. vnímala vstup do domova jako „radost a smutek“, poněvadž byla do dětského domova umístěna opakovaně, pocit radosti vyplynul z navrácení k bratrovi a k lidem, kteří ji byli blízcí a smutek prožívala z neúspěšného pokusu o začlenění se zpět do rodiny otce. Dívka S. měla podobné pocity. Na umístění ve třech letech si nevzpomíná a po neúspěšném dvouletém působení se vracela zpět mezi kolektiv, který velmi dobře znala a byl pro ni prvotním modelem rodiny. Tyto dívky již měly utvořené vazby k vychovatelům, vrstevníkům, znaly prostředí a režim domova, proto jejich adaptace byla mnohem jednodušší a rychlejší než u ostatních dívek. Nelze opomenout ani pozici vychovatelů, která je, co se přístupu k dětem týká, také velmi rozmanitá. Řada vychovatelů je beze sporu profesionální při své práci a vykonává ji, jak nejlépe umí. Je však pár pracovníků dětského domova, kteří nemají dostatek energie a citu na rozdávání těmto potřebným dětem. Žádná dívka neuvedla, že by jí alespoň jeden vychovatel nebyl oporou, přesto nepovažují dětský domov za natolik bezpečný a život v něm šťastný. Všechny dívky udržují styk s blízkými příbuznými, ať už telefonicky, v časté míře přes facebook, osobní návštěvy rodičů nebo víkendové a prázdninové pobyty v rodinách. Dalo by se říct, že odstupem času si dívky vytvořily pozitivnější vztah ke svým blízkým, ale nelze jednoznačně tvrdit, že tyto vztahy založené na krátkodobém působení v rodině, můžou zajistit a obnovit vztahy na takové úrovni, že se dívky vrátí zpět do rodin a budou šťastni. Z předchozích vět lze shrnout, že každá dívka je velmi silně ovlivněna prostředím, ve kterém vyrůstá. Velmi důležitou částí pro rozvoj každého jedince je také navázání blízkého vztahu s nějakou osobou, která se podílí na výchově člověka a ke které má jedinec důvěru. U dívek, které vyrůstají v dětském domově, je tato role zastoupena především vychovateli, sourozenci a kamarády. Avšak, ne vždy má dítě možnost upnout se k nějaké takové osobě. Je tedy důležité, aby v dětských domovech docházelo k budování a podpoře takovýchto pevných vztahů. Ty jsou prvním úspěšným krokem k lepšímu vývoji každého jedince. Dětský domov Pyšely je domovem rodinného typu, tudíž upřednostňuje zachování sourozeneckých vazeb. Jak uvádí

Matoušek, je třeba brát ohled na tyto vazby a pokud možno sourozence nerozdělovat (MATOUŠEK, 2010). Dívky působí společně se svými sourozenci v jedné skupině, řídí se vnitřním předpisem dětského domova. V následující diskusi se mi hypotéza č. 3. nepotvrdila. **3. Režim dětského domova je nastaven tak, aby činnosti, které děti vykonávají byly obdobné jako ve fungující rodině.** Každá dívka hovoří za svou skupinu. Činnosti jako jsou například: úklid pokojů, společných prostor, víkendové podílení se na přípravě jídel, venkovní údržba prostor dle sezóny, které vykonávají ve skupině, jsou sice podnětné, ale z mého pohledu nedostačující. Dívky ze svých zkušeností sami tvrdí, že spoustu naučených a zažitých věcí si přinesly z domova. V případě srovnání s dětským domovem Racek v Benešově, jsou činnosti dětí jako například, třídění, praní a žehlení vlastního prádla, nakupování potravin a drogerie včetně finanční kalkulace, každodenní pomoc při přípravě, obsluze jídel a pomocných prací v hlavní kuchyni, mnohem intenzivnější a je zde dbáno na větší samostatnost. Tyto děti jsou více zapojeny do domácích prací, mají větší rozhled co domácnost obnáší a potřebuje, tyto zkušenosti budou dle mého názoru větším přínosem pro samostatný život. Je důležité zmínit volnočasové aktivity, jejichž prostřednictvím je rozvíjena osobnost a zájem, ke kterým jedinec tíhne. I když nelze říci, jaký to má do budoucnosti efekt, je zajisté důležité tuto formu činností dětem umožnit. Volnočasové aktivity v dětském domově Pyšely hodnotím pozitivně, čtyři dívky z případové studie se aktivně věnují tanci, který domov soustavně podporuje a spolupracuje s tanečním klubem pod záštitou Hanky Kynychové, která sponzoruje a organizuje každý rok semináře a soustředění, kterých se děti z dětského domova aktivně účastní. Výstupem tohoto zájmu jsou účasti na tanečních soutěžích, kde největším úspěchem bylo ocenění „Skokani roku 2013“. Dívka O. se věnuje malování a ráda skládá básně. Další volnočasovou činností dívek, jsou míčové hry a účast na atletických závodech v rámci dětských domovů. Dětský domov pořádá různé sportovní a společenské akce, například koncerty, divadla, kina nebo atletické závody. V období prázdnin jezdí děti většinou ke svým rodinným příbuzným nebo na různé tábory a poznávací výlety. Prázdninových táborů se těchto pět dívek již neúčastní, mají jiné aktivity a mají pocit, že tábory jsou pro malé děti. Zde postrádám ze strany vychovatelů motivaci, k účasti dívek v těchto činnostech. Ve výčtu okolností, které mají vliv na vývoj jedince, který vyrůstá v dětském domově, nesmím opomenout výběr studia a studium samotné. Škála studijních oborů je velmi pestrá, a každý si v ní může nalézt oblast, ve které nějakým způsobem vyniká, nebo která ho baví. V případě dětského domova je však situace

výběru své budoucí profesní dráhy patřičně determinována rozhodnutím pracovníku domova. I přes vidinu možné budoucí uplatnitelnosti jedince je velmi zarážející, že dětský domov nebere ohledy na přání a zájmy svých dětí. Studijní výsledky, které jsou většinou průměrné, jsou hlavním kritériem při volbě následujícího typu studia. Všechny dívky se potýkaly s výchovnými problémy na střední škole, zanedbávaly povinnou školní docházku. Tyto důsledky vycházejí opět z rodinného prostředí, ve kterém dívky žily, ať už to byl nezáměr ze strany rodičů, psychický neklid dívek, finanční neschopnost rodičů nebo jen pohodlnost dívek. Dvě dívky již studují prvním rokem v odborném učilišti Kunice, obor cukrářka, ostatní tři dívky dochází do základní školy v Pyšelicích. Ale i jejich představy byly směřovány na stejnou střední školu. Opomíjí se fakt, že děti nejsou dostatečně dobře připravovány a motivovány pro studium, a že právě tento fakt může mít za následek snížené výsledky. Neumožnit však dětem spolupodílet se na utváření jejich vlastního života je velmi chybný krok ze strany dětského domova. V řadě případů tak dochází k zabránění růstu jedince a ke snižování jeho uplatnitelnosti na trhu práce. Tento problém spatřuji v téměř nulovém individuálním přístupu pracovníků domova k dětem a v nedostatečném naslouchání přáním a potřebám dětí. Lze tak ze srovnání případů všech pěti dívek vyslovit následující hypotézu, která se potvrdila. **4. Důsledkem rodinného prostředí byly zaznamenány výchovné problémy ve škole.**

Čtvrtý blok výzkumných otázek byl věnován přípravě na odchod z dětského domova. Z provedených rozhovorů lze odpovědět asi následujícím způsobem. Je vidět, že vzhledem k závažnosti tohoto tématu, má dětský domov určitou snahu své děti na odchod z domova připravit. Tato příprava je však naprosto nedostačující a nepropracovaná. Některé minimální kroky, které jsou prováděny, nemají ve svém důsledku příliš velký význam. Opět se zde jako velmi významný bod objevuje navázání hlubšího vztahu s nějakou osobou. Tehdy je i odchod z dětského domova pro jedince o něco jednodušší. Konkrétní činy, které jsou v rámci dětského domova realizovány za účelem připravit své děti na odchod z dětského domova jsou velmi různé. Z většiny rozhovorů je patrné, že se dětské domovy při odchodu dětí snaží svým svěřencům zajistit nějaké ubytování a popřípadě i práci. Avšak i pokud je tento krok učiněn, nejsou pak následně děti sledovány, a proto jsou informace o jejich dalším osudu jen v jejich rukou. Také je zde velmi patrný nedostatek v celkové přípravě. V dětském domově Pyšely probíhá příprava formou informovanosti o úřadech a náležitostech, které tyto instituce zařizují. Z rozhovorů je patrné, že se dívky účastnily exkurze v Domě na půli

cesty, kde se jim dostalo patřičných informací o možnostech po odchodu z dětského domova. Avšak ani tento krok není žádnou hlubší přípravou. Z nezábavně podaných informací si děti neodnášejí hlubší znalosti o tom, jak funguje život za dveřmi dětského domova. Dívky N., V., S. nemají přehled o tom, kde si budou hledat práci a jaké úřady mohou požádat o pomoc, spoléhají na kamarády a rodinu. Dívky O., A., již mají mnohem větší přehled a vědí, kde se mohou v případě nouze přihlásit. Například v dětském domově Racek v Benešově se děti účastní na projektu, který je realizován mimo dětský domov, jehož myšlenkou je během víkendu připravit děti na odchod z dětského domova. Žádné z těchto aktivit však nemají takový efekt, aby se děti uměly v životě orientovat. Jsou příliš krátké a hlavně jim chybí dlouhodobost a propracovaná metodika. Je tedy potřeba se zaměřit na tyto nedostatky a další soustavnou práci je nutné zajistit takové kroky, které by vedly k jasně stanovenému konci - úspěšný odchod dětí z dětského domova a následně i úspěšný život, na který jsou děti řádně připraveny. Při otázce, jak by dívky chtěly v budoucnu žít, mnohdy odpověděly, že touží po vlastním bydlení, kde budou společně žít se svými sourozenci, kteří jsou také umístěny v dětském domově, přejí si vhodného partnera a děti, ale zároveň se bojí co je v běžném životě čeká, jak uvádí výstižně dívka A. „*bojím se prostě té kruté reality*“.

Poslední blok výzkumných otázek byl zaměřen na pohled zpět, je to ohlédnutí na život, který dívky doposud v dětském domově zažily a sny nebo přání, které si sebou při odchodu budou odnášet. Je třeba zmínit vlastní pohled dětí umístěných v dětských domovech oproti dětem, které vyrůstají v rodinách. Dalším společným znakem nejen pěti dívek z případové studie, ale i ostatních dětí z dětského domova je tzv. „Nálepkování“ cizím slovem labeling, jsou neoprávněná zobecnění, která z jedné skutečnosti dělají něco trvalého. Nehodnotíme tím ve výchově konkrétní jevy, ale označujeme dítě nějakým obecným přívyskem, nálepkou. Psychologové mluví o tom, že pokud dítěti často takovou nálepkou opakujeme, vytváříme v něm program chování, které pojem naplňuje. Negativní označení dítěte jsou tak silná, že mohou v dítěti vzbudit dojem, že nemá cenu snažit se negativní nálepky zbavit (RADIO PROGLAS, on-line 2014). Nálepky mohou být pozitivní, ale častěji jsou negativní, jako v případě dětí v dětských domovech. Samotné odpovědi pěti dívek jsou shodné a velice výstižně popisují vztah společnosti k nim samým. Aby dívky obstály, jejich výkon pak musí být daleko lepší než u těch, kteří byli od tohoto všeho uchráněni. Po odchodu dívek z dětského domova neuvažují o tom, že by se rády vracely a vzpomínaly na život v domově. Vracet se budou dívky, které mají v domově umístěny sourozence. Jen dívka

A. by jednou ráda přivedla své děti, kterým ukáže místo, které ji nahrazovalo rodinu a lidi, kteří ji byli oporou. Pozitivní byly odpovědi dvou dívek, které na otázku, čeho za své dosavadní působení v domově dosáhly. Dívka A., velice klidně odpověděla „*abych byla k lidem upřímná, abych nelhala*“. Dívka O., odpověděla „*chovat se lépe k lidem, které mám ráda, myslím bráchu a opravdové kamarády, vážit si toho, že je mám*“. Z rozhovorů vyplývá, že dívky na základě vlastních zkušeností plánují svůj budoucí model správně fungující rodiny. Rádi by se vyvarovaly stejných chyb, které se staly jejich rodičům. Každá z pěti dívek má svůj sen a jsou přesvědčeni, že se splní. Po absolvování těchto pěti rozhovorů, jsem ani nepotřebovala znát přesnou odpověď na poslední otázku, poněvadž, to z každé dívky vyzařovalo, každá během hodiny dokázala vyjádřit, tolik, že je to až nepochopitelné. Pro mě byl velice emotivní rozhovor s dívkou A., kterou obdivuji za její postoje k životu. Z uvedeného textu vyplývá řada skutečností, které situaci odchodu z dětského domova blíže specifikují, ačkoli mají dívky na odchod ještě čas, je nutné je na tuto etapu života připravit. Pocit svobody, který s sebou odchod z domova přináší, je rušen pocitem nervozity a nejistoty. Téměř ze dne na den se ocitnou v tvrdém světě dospělých, kde se o sebe musí postarat sami, kde za ně najednou neudělá nic někdo jiný.

Některé děti se vracejí do svých původních rodin, které však brzy opouštějí, protože zjišťují, že jsou spíše na obtíž, některé odchází na ubytovnu, jiné do Domu na půli cesty. Některé dívky se zase snaží co nejdříve vdát, popřípadě přijít do jiného stavu a pojistit si tím manželství, avšak ani tento důvod nebývá zárukou úspěšného žití. Většina manželství vzniklá takovým způsobem nemají příliš dlouhá trvání a z děvčat se pak stávají svobodné matky a hrozí zde podobný osud, jako měly ony i jejich dětem.

Z výsledků výzkumu v diskusní části vyplynuly hypotézy, které jsou v textu potvrzeny nebo vyvráceny.

Hypotézy:

- 1. Děti z dětských domovů ve většině případů přicházejí z dysfunkčních rodin.***
- 2. V rodinách těchto dětí bylo nepodnětné, zanedbávající rodinné prostředí.***
- 3. Režim dětského domova je nastaven tak, aby činnosti, které děti vykonávají, byly obdobné jako ve fungující rodině.***
- 4. Důsledkem rodinného prostředí byly zaznamenány výchovné problémy ve škole.***

9 Závěr

Diplomová práce v teoretické části se věnuje problematice rodiny, zejména funkčnosti a dysfunkci rodinného systému a možnostech sociálně-právní ochrany dětí a následné péči o ohrožené děti. V této souvislosti se zabývám problematikou dětí umístěných v dětských domovech. Ve výzkumné části práce, prostřednictvím čtyř případových studií popisuji rodinné prostředí ze kterého děti do ústavu přišly, zda právě rodina byla klíčovým problémem a nebo výchovné problémy dítěte, které vedly až k umístění do dětského domova. Dále se zaměřuji na život dětí uvnitř zařízení, jejich začlenění mezi vrstevníky, vychovatele a blízkého okolí. Zajímavou částí je i pohled dětí na život, který v domově prožily a který je čeká po opuštění dětského domova. Jako místo získávání výzkumných dat jsem zvolila dětský domov Pyšely ve Středočeském kraji, kde cílovou skupinu tvořily dívky ve věku od 14 -16 let. Na základě srovnání jednotlivých případových studií se u dívek vyskytovaly společné znaky. Dívky vyrůstaly v neúplné nebo doplněné rodině; byla jim nařízena ústavní nebo ochranná výchova; v rodinách těchto dívek bylo nepodnětné, zanedbávající rodinné prostředí; ve škole byly zaznamenány výchovné problémy; dívky z dětských domovů společnost nálepkuje. Srovnání jednotlivých případových studií mi rovněž umožnilo vyslovit výše uvedené hypotézy, které byly v diskusi potvrzeny nebo vyvráceny.

Je důležité přemýšlet o budoucnosti našich dětí a při výchově jim pomoci udat správný směr a být mu do života dobrým příkladem. Měli bychom se snažit dítěti pomoci, aby se vyrovnalo s každou stresovou a zátěžovou situací. Pokud se nám to nepodaří, jedinec začne hledat jiné cesty. Každý jedinec je totiž ovlivněn prostředím, ve kterém žije. Vychovávat dítě znamená především respektovat jeho dětskou osobnost a dát mu lásku, kterou si zaslouží. Velká část dětí pochází z neúplných rodin, a proto je důležité se zamyslet a zaměřit na postoje rodičů vůči dětem a snažit se zachovat dobrý vztah uvnitř rodiny a nezanedbávat výchovu. Rodiče se jednoduše dětem málo věnují, tráví s nimi málo času, odbývají jejich nároky na komunikaci a sdílení zážitků. Často ignorují potřebu autority, která má dětem dát najevo co je dobré a co ne. Mladiství nejvíce potřebují ze strany rodičů opravdový mezilidský vztah, přirozený a neformální. Je to na nás dospělých jak přistupujeme k rodičovství se všemi radostmi i starostmi, které jsou s tímto stavem spojeny. Při větší zodpovědnosti člověka k sobě samému v otázce rodičovství, by nemuselo tolik dětí zachraňovat stání zařízení.

Můj názor na dětské domovy je velmi kladný. Myslím si, že dětských domovů by mělo být podstatně více, protože opuštěné a tzv. „nechtěné“ děti tuto pomoc potřebují. Každý má právo vyrůstat v co možná nejlepším prostředí. Tam, kde dětem toto nemůže nebo nechce zajistit rodina, tato instituce velmi pomáhá. Nebýt dětských domovů, jistě by dle mého názoru bylo podstatně více kriminality a mladých lidí žijících na ulici. I když jsou děti z dětských domovů často nespokojené, nevidím zásadní problém v řízení a činnosti těchto ústavů, ale nespokojenost dětí ve většině případů pramení z rodinného prostředí, ze kterého děti přicházejí, společně s věkem, kdy se cítí být již dospělí a dostávají se do situací, kdy se musí postavit na vlastní nohy a být tak zodpovědný za své činy.

*„Věřím,
že nic nepomine bez následku, a že každý náš krok, i ten nejmenší, jest významný pro
život přítomný i budoucí.“*

A.P. Čechov

10 Seznam použitých zdrojů

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

ČECHOVÁ, V., MELLANOVÁ, A., ROZSYPALOVÁ, M. *Psychologie a pedagogika I*. Praha: Informatorium, spol. s. r. o, 2003. ISBN 80-7333-014-8.

DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.

HANUŠOVÁ, J. *Vzdělávání v ochraně dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN neuvedeno.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X.

HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-262-0042-0.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HRUŠKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. Brno: MU a nakladatelství Doplněk, 2006.

JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.

JÁNSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-114-7.

JANOUSEK, J. et al. *Sociální psychologie*. Praha: SPN, 1988.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie 2, aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MAŇÁK, J., ŠVEC, Š., ŠVEC, V. et al. *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-210-3802-0.

- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-270-6.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte.* Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte.* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení.* Praha. G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů.* Vyd. 1. Praha : Grada, 2009. ISBN 9788024730066
- SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.
- ŠRAJER, J., MUSIL, L. *Etické kontexty sociální práce s rodinou.* České Budějovice: Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.
- ŠVARŠÍSEK, R., ŠEĐOVÁ, K. et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TOMEŠ, I. et al. *Sociální správa.* Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-560-1.
- TRÉLAŮN, B. *Překonávání konfliktů v rodině.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-935-6.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie.* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.
- VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice.* Praha: MŠMT ČR, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Internetové zdroje

CULBERTSON, L., SCHELLENBACH, C. L. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Výběr z kapitoly 24. 1992. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-03-18]. Dostupné na WWW: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=4150>.

ČESKÉ CENTRUM PRO SANACI RODINY. *Sanace rodiny*. 2011. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <http://www.sanacerodiny.cz/>.

DĚTSKÝ DOMOV PYŠELY. *Výroční zpráva o činnosti školského zařízení za šk. rok 2010/2011*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-03-015]. Dostupné na WWW: <http://www.ddpysely.cz/vyrocnizprava.html>

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM 2000. *Syndrom CAN*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <http://www.ditekrize.cz/syndrom-can>.

FEDERACE DĚTSKÝCH DOMOVŮ ČR. *Přehled jednání výboru FDD ČR. Bulletin č. 70* [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-03-18]. Dostupné na WWW: <http://www.scribd.com/doc/87157938/Bulletin-70Ě>.

MPSV. *Formy náhradní rodinné péče*. 2013. [online, 2013]. Poslední aktualizace: 21.2.2013. [cit. 2013-12-28]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>.

MŠMT. *Úplné znění školského zákona 2008*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-02-07]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

SPOKOJENÉ DĚTI. *Sociálně-právní ochrana dětí*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-03-18]. Dostupné na WWW: <http://www.spokojenedeti.cz/socialne-pravni/socialne-pravni-ochrana-deti/co-znamena-kdyz-se-rekne-socialne-pravni-ochrana-deti>

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Náhradní rodina*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena. [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: http://www.nahradnirodina.cz/soucasny_system_socialne_pravni_ochrany_deti_v_ceske_republice.

RVP. *Úmluva práv dítěte*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1659/umluva-prav-ditete.html>.

ZMĚNY ZÁKONŮ. *Porovnání dvou znění dokumentu č. 359/1999 Sb., znění platná od 1.11.2013 a od 1.1.2014*. [online, 2014]. Poslední aktualizace nevedena [cit. 2014-04-10]. Dostupné na WWW: <http://www.zmenyzakonu.cz/zakon.aspx?k=359/1999%20Sb.&d1=01112013&d2=01012014&cmd=compareshort>.

RADIO PROGLAS. *Výchovné nálepky*. [online, 2014]. Poslední aktualizace neuvedena [cit. 2014-03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.proglas.cz/detail-clanku/vychovne-nalepky.html>

Zákony

Právo a rodina č. 2/2014 – 16 ročník. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku*. Linde: Praha, 2014 ISSN 1212-866X.

ÚZ RODINNÉ PRÁVO. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit, 2013. ISSN 1212-866X.

Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 21. 1. 2013.

Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění platném k 1. 7. 2002.

Zákon 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění platném k 6. 11. 2011.

11 Přílohy

Příloha č. I

Výzkumné otázky případové studie- polostrukturovaný rozhovor

Osobní anamnéza

- Věk, ročník narození:
- studium, dosažené vzdělání, obor:

I. Výzkumné otázky - Pohled zpět (rodinná anamnéza)

1. Od kolika let jsi v dětském domově?
2. Prošla jsi i jinými ústavami?
 - a) kojenecký ústav
 - b) diagnostický ústav
 - c) náhradní rodina
 - d) pěstouni
3. V případě, že jsi v dětském domově od útlého věku (3 -5 let), pamatuješ si na své předchozí působení v rodině, kojeneckém ústavu?
4. Jaký byl důvod umístění do institucionální péče dětského domova?
 - a) sociální situace
 - b) problémové chování rodičů (tělesné tresty dětí, alkoholismus, závislosti)
 - c) výchovné problémy dítěte
 - d) ztráta rodiče
 - e) rodiče bez zájmu o dítě
5. Jaké byly poměry v rodině?
 - a) pocházíš z úplné rodiny?
 - b) jsou rodiče rozvedení, nyní doplněná rodina?
 - c) jsou rodiče rozvedení, nyní s jedním rodičem (matkou či otcem)?
 - d) rodiče žijí v partnerském soužití (nebyli oddáni)?
 - e) jiná pečující osoba (prarodič, sourozenec, širší rodiny, třetí osoba)?
6. Máš sourozence?
 - a) žijící s rodiči?
 - b) žijící v jiné náhradní rodině?
 - c) jsou umístění v dětském domově?

7. Máš v dětském domově sourozence (kolik)?
8. Setkala jsi se v rodině s nepřiměřeným chováním vůči tvé osobě, sourozencům, trestali tě, týrali tě?
 - a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) rozhodně ne
 - d) spíše ne
9. Páchal v rodině někdo trestnou činnost jakéhokoli charakteru?
 - a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) rozhodně ne
 - d) spíše ne
10. Styk s rodiči nebo s ostatními příbuznými?
 - a) navštěvovali tě rodiče v dětském domově, jak často?
 - b) jezdila jsi rodičům na víkend, prázdniny, svátky?
 - c) dopisovala jsi si s rodiči, jak často?
 - d) udržovali jste telefonní kontakt, jak často?
11. Podporovali tě rodiče či ostatní příbuzní od doby, kdy jsi byla umístěna v dětském domově?
 - a) finančně, jak často?
 - b) materiálně (balíčky, dárky), jak často?
 - c) jiným způsobem?

II. Výzkumné otázky – umístění (začátek) v dětském domově

1. Vybavíš si pocity, když jsi přišla do dětského domova?
 - a) radost, úleva
 - b) smutek, strach
 - c) vztek, hněv
 - d) nevím, nepamatuji si
2. Podařilo se ti navázat kontakt (přátelství s ostatními dětmi)?
 - a) ano podařilo, brzy po příchodu
 - b) ano podařilo, nějakou dobu to trvalo
 - c) spíše ne, nemám zde moc přátel
 - d) nepodařilo, jsem raději sama

3. S kolika dětmi jsi bydlela na pokoji?
4. Dokážeš popsat jak probíhaly všední dny?
 - a) *v kolik jsi stávala do školy?*
 - b) *ranní hygiena?*
 - c) *snídaně, společná (účastnila si se příprav snídaně, večeří)?*
 - d) *odchod do školy, návrat do DD (jakým způsobem, autem společně, autobusem, pěšky, jiným způsobem)?*
 - e) *mimoškolní aktivity?*
 - f) *příprava do školy v dětském domově?*
 - g) *povinnosti v dětském domově (např. mytí nádobí, praní, žehlení, úklid, vaření, údržba okolí dětského domova)?*
 - h) *volnočasové aktivity v dětském domově?*
 - i) *v kolik hodin jsi chodila spát?*
5. Dokážeš popsat jak probíhaly dny o víkendu?
 - a) *v kolik jsi stávala?*
 - b) *snídaně, společná (účastnila si se příprav snídaně, večeří)?*
 - c) *příprava do školy v dětském domově?*
 - d) *povinnosti v dětském domově (např. mytí nádobí, praní, žehlení, úklid, vaření, údržba okolí dětského domova)?*
 - e) *volnočasové aktivity v dětském domově?*
 - f) *volnočasové aktivity mimo dětský domov?*
 - g) *v kolik hodin jsi chodila spát?*
6. Jak se ti podařilo začlenit do běžného života (viz. ot.č.5) v dětském domově?
 - a) *nevybavuji si*
 - b) *ano, celkem rychle*
 - c) *ano, ale dlouho jsem si zvykal, učil se přijímat tyto věci*
 - d) *spíše ne, měl jsem s tím velké problémy*
7. Jaké jsi měla koníčky v dětském domově?
8. Jak jsi nejradyji trávila volný čas (knih, hudba, tanec, TV, PC, kamarádi)?
9. Chodila jsi na nějaký zájmový kroužek (sport, výtvarná činnost a jiné)?
10. Jezdila jsi na výlety (tábory, plavání, bruslení, kino, zoo a jiné) v rámci dětského domova?

11. Byly ti vychovatelé oporou?
- a) *ano od první chvíle*
 - b) *ano, ale trvalo to nějakou dobu*
 - c) *spíše ne, nerozumíme si*
 - d) *ne, jsem uzavřený a nevyhledávám oporu*
12. Kdo ti nejvíce pomáhal v období, kdy ti nebylo dobře, jak po psychické stránce, tak po fyzické stránce (stres, nemoc, problémy ve škole, s kamarády, s rodinou)?
- a) *vychovatelé*
 - b) *kamarádi z dětského domova*
 - c) *kamarádi mimo dětský domov*
 - d) *rodiče či ostatní příbuzní*
 - e) *nechtěla jsem pomoc od nikoho*

III. Výzkumné otázky – aktuální situace v dětském domově

1. Navazuješ snadno přátelské/partnerské vztahy?
2. Jsi nyní v kontaktu s rodiči nebo ostatními příbuznými?
 - a) *navštěvují tě rodiče v dětském domově, jak často?*
 - b) *jezdíš k rodičům na víkend, prázdniny, svátky?*
 - c) *dopisuješ si s rodiči, jak často?*
 - d) *udržujete spolu telefonní kontakt, jak často?*
3. Cítíš se u rodičů v bezpečí?
4. Podporují tě rodiče či ostatní příbuzní?
 - a) *finančně, jak často?*
 - b) *materiálně (balíčky, dárky), jak často?*
 - c) *jiným způsobem?*
5. Rozumíte si se svými rodiči?
 - a) *odstupem času rozhodně ano*
 - b) *spíše ano*
 - c) *rozhodně ano*
 - d) *spíše ne*
 - e) *nerozumím*

6. Jaká je tvoje současná finanční situace?
- a) *kapesné – v rámci dětského domova*
 - b) *kapesné od rodičů nebo příbuzných*
 - c) *z brigád*
 - d) *bez finančních prostředků*
7. Zvládáš sama hospodařit se svými financemi?
- a) *ano, vedu si finanční deník*
 - b) *ano, ale nikterak si finance neeviduji*
 - c) *spíše ne*
 - d) *nezvládám – neumím to*
8. Máš na pokoji pořad stejné spolubydlící (kolik)?
9. Jak často hovoříš se svými kamarády?
10. Fungujete jako rodina, pomáháte si (sourozenci)?
11. Liší se nyní všední dny od začátku působení v dětském domově?
12. Liší se nyní víkendové dny od začátku působení v dětském domově?
13. Jak nyní trávíš volný čas (hudba, PC, TV, sport, knihy, atd.)?
14. Jezdíš v rámci dětského domova na výlety (tábory, plavání, kino, zoo, atd.)?
15. Máš nějaký zájmový kroužek (sportovní, umělecký, atd.)?
16. Co tvé tělesné zdraví?
- a) *cítíš se zdravá?*
 - b) *trpíš nějakou dlouhodobou nemocí (alergie, astma, migréna, atd.)?*
 - c) *užíváš pravidelně léky?*
 - d) *chodíš pravidelně k lékaři (praktický, zubař, atd.)?*
 - e) *je pro tebe obtížné sportovat?*
 - f) *máš potíže se spánkem, spíš dobře?*
17. Jakou školu navštěvuješ?
- a) *zvládáš své školní povinnosti?*
 - b) *chybíš ve škole často?*
 - c) *baví tě výuka ve škole?*
 - d) *jaké máš známky a jsi s nimi spokojen(a)?*
 - e) *jsou ti učitelé oporou?*
18. S jakými největšími problémy se právě potýkáš?

19. Kdo ti nejvíce pomáhá na zlepšení nálady
- a) *kamarád(ka)*
 - b) *rodiče*
 - c) *vychovatelé/učitelé*
 - d) *ostatní lidé*
20. Která aktivita ti pomáhá ke zlepšení nálady?
21. Jsi spíše smutná nebo veselá?
22. Popiš,co ti nejvíc vadí, či co ti nedělá dobře (od druhých)?
23. Cítíš se v dětském domově v bezpečí?
24. Jsou ti vychovatelé oporou?
- a) ano pořád
 - b) občas
 - c) spíše ne
 - d) ne
25. Jsou pro tebe důležité vztahy, s kým?
- a) *s přáteli*
 - b) *s vychovateli*
 - c) *s rodiči*
26. Co by jsi změnila, vylepšila, zrušila v dětském domově?
27. Jsi v dětském domově šťastná?

IV. Výzkumné otázky – příprava na odchod z dětského domova (budoucnost)

1. Je Váš dětský domov zapojen do některých projektů na pomoc mladým lidem odcházejících z dětského domova?
2. Máš představu o tom, kam bys chtěla po odchodu z dětského domova jít?
3. Diskutují s tebou vychovatelé o tvé možnosti po odchodu z dětského domova?
 - a) *dům na půli cesty*
 - b) *bydlení s partnerem*
 - c) *návrat k rodičům nebo ostatním příbuzným*
 - d) *jiné - tvá představa*

4. Motivují tě vychovatelé k aktivnímu řešení situace v případě tvého odchodu z dětského domova?
 - a) *ano – jak (samostatností, vyhledávání informací, atd.)?*
 - b) *ne – ještě je brzy (věk)*
 - c) *nevím*
5. Jaké zaměstnání by jsi chtěla po dokončení studia dělat, co by tě bavilo?
6. Až budeš opouštět dětský domov, víš kde si hledat práci?
7. Víš, na koho se máš obrátit v případě nějakých problémů?
8. Jak by jsi chtěla v budoucnu žít, popiš (práce, bydlení, vztah, rodina, děti, atd.)?
9. Myslíš, že dovedeš vést vlastní domácnost (vařit, prát, žehlit, atd.)? Učíte se těmto činnostem v dětském domově?
10. Myslíš si tedy, že tě dětský domov připravil do života po praktické stránce?
11. Bojíš se něčeho v „běžném životě“, čeho?

V: Výzkumné otázky – shrnutí pohled zpět

1. Co považuješ za největší problém nebo obtížnou situaci, se kterou jsi se setkala v dětském domově?
2. Z čeho máš největší starosti nebo obavy?
3. Čeho se ti podařilo dosáhnout?
4. Čeho by jsi chtěla dosáhnout?
5. Dokážeš nyní posoudit, zda se budeš po odchodu z dětského domova ráda vracet?
6. Pohled na situaci tvého umístění do dětského domova – čeho se v osobním životě vyvaruješ (u svých dětí, ve vztahu k partnerovi, obecně)?
7. V čem vidíš nevýhody dětí z dětského domova v běžném životě oproti dětem z rodin?
8. Co je tvým snem?
9. Věříš, že se ti splní?

ABSTRAKT

SUCHÁNKOVÁ, V. *Případová studie života vybraných dětí, vyrůstajících v dětských domovech ve Středočeském kraji*. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Katedra výchovy ke zdraví. Vedoucí práce Mgr. Petra Vojtová Ph.D.

Klíčová slova: rodina, dítě a rodina, poruchy rodiny, syndrom CAN, podpora rodiny, sociálně právní ochrana dětí, formy náhradní péče, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, dětský domov.

Diplomová práce je věnována problematice, která se týká života dětí vyrůstajících v dětských domovech. Teoretická část je zaměřena na dítě, rodinu, její funkce, poruchy chování v rodině, které často končí násilím na dětech a vedou až k ústavní výchově. Na poruchy chování v rodině navazují specifika práce sociálně-právní ochrany dětí. Práce popisuje východiska a možnosti, které nabízí stát nebo ostatní organizace těmto ohroženým dětem. Jsou zde popsány zařízení ústavní péče a nejčastější důvody, které vedou k umístění do dětského domova včetně rizik, spojených s odchodem ze zařízení.

Praktická část je směřována na mladé lidi v dětských domovech, kde za pomoci kvalitativního výzkumu je zmapován jejich dosavadní život v zařízení. Hlavním cílem je odpověď na položené výzkumné otázky a získat tak větší náhled na problematiku dětí umístěných v dětských domovech.

ABSTRACT

Key words: family, child and family, dysfunctional family, CAN syndrom, family support, social and legal protection of children, substitute care options, substitute care institutions, children's home.

The thesis looks at issues regarding the life of children growing up in children's homes. Theoretical part focuses on child, family, its functions and behavioural disorders in family that often result in violence against children and may lead to institutional childcare. The section regarding behavioural disorders in family is followed by a description of specific aspects of social and legal protection of children. Solutions and possibilities provided by State or other organizations for at-risk children are described. There is also a description of substitute care institutions. Finally, the most frequent reasons for placement of children in children's homes are listed, including risks that may result from leaving such institutions.

Practical part of the thesis looks at young people growing up in children's homes. Children's life in such institutions was mapped using qualitative research. The main objective was to answer to the research questions in order to get a better understanding of issues regarding children placed in children's homes.